

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL MİRAS VE KÜLTÜR YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**COVID-19 PANDEMİSİNİN TURİST REHBERLİĞİ MESLEĞİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: KAPADOKYA ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

Danışman
Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

Nevşehir
Ocak 2024

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL MİRAS VE KÜLTÜR YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**COVID-19 PANDEMİSİNİN TURİST REHBERLİĞİ MESLEĞİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: KAPADOKYA ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

Danışman
Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

Nevşehir
Ocak 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Covid-19 Pandemisinin Turist Rehberliği Mesleği Üzerindeki Etkileri: Kapadokya Örneği” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

Danışman

Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Yener BEKTAŞ Danışmanlığında Gülşen Gizem GÜDÜCÜ tarafından hazırlanan “Covid-19 Pandemisinin Turist Rehberliği Mesleği Üzerindeki Etkileri: Kapadokya Örneği” adlı bu çalışma, Jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel Miras ve Kültür Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / /

JÜRİ

İMZA

Danışman: Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

.....

Üye: Prof. Dr. Cesur PEHLEVAN

.....

Üye: Prof. Dr. A.Cem ERKMAN

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Recai ÇETİN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Hayatımın her alanında benden hiçbir desteğini esirgemeyen ve yüksek lisansımın ilk gününden son gününe kadar hep yanımda olan biricik anneme, babama ve eőime sonsuz teőekkürler.

Tez çalışmamda bana yardımcı olan ve yüksek lisansımı tamamlamam için her daim beni motive eden değerli danışmanım Prof. Dr. Yener BEKTAŞ'a teşekkür ederim.

COVID-19 PANDEMİSİNİN REHBERLİK MESLEĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: KAPADOKYA ÖRNEĞİ

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültürel
Miras ve Kültür Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ocak 2024

Danışman: Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

ÖZET

Yapılan bu araştırmada Covid-19 pandemisinin turist rehberliği mesleği üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Kapadokya bölgesinde görev yapan 57 erkek ve 27 kadın olmak üzere toplamda 84 turist rehberi katılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından literatür taraması yapılarak hazırlanan ve 23 sorudan meydana gelen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın veri analiz sürecinde SPSS 22.0 programında frekans analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda pandemi sürecinin turist rehberliği mesleğini birçok açıdan olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre pandemi sürecinde turist rehberlerinin hem ekonomik zorluklar yaşadıkları hem de hastalıktan korunma konusunda ciddi stres içine girdikleri tespit edilmiştir. Turist rehberlerinin görüşlerine göre pandemi sürecinden en fazla etkilenen meslek dallarının içinde turist rehberliği mesleğinin geldiği görülmüştür. Bu süreçte turist rehberlerinin bağlı bulunduğu meslek odalarının rehberlerin sorunlarının çözümüne destek olduğu bulunmuştur. Turist rehberlerinin büyük bir bölümünün zorluklar yaşamalarına rağmen pandemi sürecinde meslek değiştirmeyi düşünmediği görülmüştür. Bunun yanında turist rehberlerinin görüşlerine göre gerekli önlemler alındığı zaman pandemi süreçlerinde de turizm sezonunun sorunsuz bir biçimde sürdürülebileceği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Covid-19 sürecinin turist rehberliği mesleğini özellikle ekonomik açıdan etkilediği, ancak yaşanan olumsuzluklara rağmen turist rehberlerinin mesleklerini devam ettirme eğiliminde oldukları söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Covid-19 pandemisi, turizm, turist rehberliği mesleği

**THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE TOURIST GUIDE
PROFESSION: THE EXAMPLE OF CAPPADOCIA**

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Department
of Cultural Heritage and Cultural Management, Master Degree, January 2024**

Supervisor: Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the effects of the Covid-19 pandemic on the tourist guiding profession. A total of 84 tourist guides, including 27 women and 57 men, working in the Cappadocia region, participated in the research. During the data collection process of the research, a semi-structured interview form consisting of 23 questions, prepared by the researcher by scanning the literature, was used. During the data analysis process of the research Frequency analysis was used in the SPSS 22.0 program. At the end of the research, it was found that the pandemic process negatively affected the tourist guiding profession in many aspects. According to the obtained findings, it was determined that tourist guides experienced both economic difficulties and serious stress in protecting themselves from the disease during the pandemic period. According to the opinions of tourist guides, it has been seen that the tourist guiding profession is among the professions most affected by the pandemic process. In this process, it was found that the professional chambers to which the tourist guides are affiliated supported the solution of the guides' problems. It has been observed that the majority of tourist guides do not consider changing their profession during the pandemic despite experiencing difficulties. In addition, according to the opinions of tourist guides, it has been determined that when the necessary precautions are taken, the tourism season can be continued smoothly during the pandemic processes as well. As a result, it can be said that the Covid-19 process has affected the tourist guiding profession, especially economically, but despite the negativities experienced, tourist guides tend to continue their profession.

Key words: Covid-19 pandemic, tourism, tourist guiding profession

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR6	
1.1. Turizm Kavramı	6
1.1.1. Turizm Türleri	7
1.1.2. Turizmin Önemi	12
1.2. Turist Rehberliği Mesleği	13
1.2.1. Turist Rehberliği Mesleğinin Genel Özellikleri	14
1.2.2. Turist Rehberlerinin Temel Mesleki Becerileri	16
1.2.3. Turist Rehberlerinin Mesleki Sorunları	17
1.3. Covid-19 Pandemisi Süreci	18
1.3.1. Covid-19'un Ortaya Çıkması ve Yayılması	20
1.3.2. Covid-19 Sürecinde Toplumda Meydana Gelen Değişiklikler	20
1.3.3. Covid-19 Sürecinin Turizme Etkileri	23
İKİNCİ BÖLÜM	31
YÖNTEM	31
2.1. Araştırma Modeli	31

2.2. Evren ve Örneklem	31
2.3. Veri Toplama Aracı	33
2.4. İstatistiksel Analiz.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
BULGULAR.....	34
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	49
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	49
4.1. Tartışma	49
4.2. Sonuç.....	60
4.3. Öneriler	60
KAYNAKÇA.....	62
ÖZ GEÇMİŞ	86

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. 2020 yılı Ocak ve Ağustos döneminde turizm sektöründeki kayıpların bölgesel dağılımı (%)	23
Tablo 2.1. Turist Rehberlerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Dağılımları	32
Tablo 2.2. Turist Rehberlerinin Yaş Değişkeni Dağılımları	32
Tablo 2.3. Turist Rehberlerinin Hizmet Süresine İlişkin Dağılımları.....	32
Tablo 3.1. Turist rehberlerinin “Turist rehberliği mesleğinin olumlu bulduğunuz özelliği nedir?” sorusuna ilişkin yanıt dağılımları.....	34
Tablo 3.2. Turist rehberlerinin “Turist rehberliği mesleğinin olumsuz bulduğunuz özelliği nedir?” sorusuna ilişkin yanıt dağılımları.....	34
Tablo 3.3. Turist Rehberlerinin “Pandemi Süresinin Bu Mesleğe En Çok Yansıyan Olumsuz Etkileri Nelerdir?” Sorusuna İlişkin Yanıtlarının Dağılımları.....	35
Tablo 3.4. Turist Rehberlerinin “Pandemi Sürecinde Rehberlere En Öncelikli Hangi Hak Tanınmalıdır?” Sorusuna Yönelik Yanıtlarının Dağılımları	35
Tablo 3.5. Turist Rehberlerinin “Rehberler Birliğinin, Pandemi Sürecinde Rehberlere Karşı Tutumunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	36
Tablo 3.6. Turist Rehberlerinin “Mesleğimi Severecek Yapıyorum” Sorusuna Yanıtlarına İlişkin Dağılımları	36
Tablo 3.7. Turist Rehberlerinin “Turist Rehberliği Mesleğinde Olumlu Yönlerin Daha Fazla Olduğunu Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	37
Tablo 3.8. Turist Rehberlerinin “Turist Rehberliği Mesleğini Tercih Ettiğim İçin Memnunum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	37
Tablo 3.9. Turist Rehberlerinin “Turist Rehberliği Mesleğinde Oda-Rehber İletişiminin Kolaylıkla Sağlandığını Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	38
Tablo 3.10. Turist Rehberlerinin “Turist Rehberleri Odalarının, Rehberlerin Sorunlarıyla İlgilendiğini Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	38
Tablo 3.11. Turist Rehberlerinin “Nevşehir Rehberler Odasının, Rehberlerin Sorunlarıyla İlgilendiğini Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	39
Tablo 3.12. Turist Rehberlerinin “Pandemi Sürecinde, Rehberler Odasının Rehberler İle İletişim Halinde Olup Onların Yaşadığı Sorunları Hafifletmeye Çalıştığını Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları	39

Tablo 3.13. Turist Rehberlerinin “Pandemi Sürecinde Rehberler Birliğinin, Rehberlerin Sorunlarını Hafifletmeye Çalıştığını Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları	40
Tablo 3.14. Turist Rehberlerinin “Pandeminin turizm üzerindeki olumsuz etkisinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları	40
Tablo 3.15. Turist Rehberlerinin “Gerekli Önlemler Alınırsa, Turizmin Pandemi Döneminde / Dönemlerinde De Sorunsuz Devam Edebileceğini Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları	41
Tablo 3.16. Turist Rehberlerinin “Yeni Nesillere Turist Rehberliği Mesleğini Seçmelerini Öneriyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	41
Tablo 3.17. Turist Rehberlerinin “Rehberlik Mesleğinin Gelecek Vaad Eden Bir Meslek Olduğunu Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	42
Tablo 3.18. Turist Rehberlerinin “Mesleğin Değişen Şartlardan (Pandemi, Savaş, Ülkesel Sorunlar... Vb.) Oldukça Fazla Olumsuz Etkilendiğini Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları	42
Tablo 3.19. Turist Rehberlerinin “Değişen Şartlardan Etkilenen Bir Meslek Olması ve Pandemide Yaşadığım Zorluklar Sebepiyle Mesleğimi Değiştirmeyi Düşünüyorum.” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	43
Tablo 3.20. Turist Rehberlerinin “Değişen Şartlardan Etkilenen Bir Meslek Olması ve Pandemide Yaşadığım Zorluklar Sebepiyle Ek Bir İşte Daha Çalışmayı Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları.....	43
Tablo 3.21. Likert sorularının ortalama değerleri	44
Tablo 3.22. İncelenen Değişkenler Arasındaki Korelasyon İlişkileri	46

GİRİŞ

İnsanların eski dönemlerden beri seyahatler yaptığı bilinmektedir. Turizmin de kişilerin yeni yerler keşfetmek, gezip görmek ve yeni insanların tanınması vb. ihtiyaçların getirisi şeklinde ortaya çıktığı belirtilmektedir. Yaşadığımız dönemde milyonlarca insanın günlük yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden geçici süreli farklı mekanlara seyahat ettiği ve söz konusu yer değişimi esnasında ulaşım olanaklarından ve gidilen bölgelerdeki yeme-içme, eğlence ve konaklama tesislerinden yararlandığı görülmektedir. Endüstrinin gelişimini takiben kişi başına düşen gelir düzeyinin artması, kişilerin boş zamanlarının artması ve refah seviyesinin yükselmesi gibi durumlar, turizme farklı bir yön vermiştir. Ekonomik imkanı ve boş zamanı olan bireylerin dolayısıyla dinlenme, tatil yapma ve eğlenme faaliyetlerine katılma isteği bulunmaktadır (Denk, 2018: 2). Bu anlamda turizmin genellikle kişilerin eğlenmek, dinlenmek, gezmek, yeni kültürleri tanımak vb. farklı gerekçeler ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu geziler belirli bir süre zarfında olmasının yanında sürekli ikamet edilen yere geri dönüş ile sona ermektedir (Akturan, 2017: 4). Başka bir deyişle bireylerin asıl uğraşlarının dışında geriye kalan vakitlerinde çeşitli amaçlarla seyahatler yaptığı, söz konusu seyahatler ve geçici konaklamaları sürecinde gelişen olay ve iletişimlerin tümü turizmdir (Çelik, 2018: 194).

Turizmin temel özellikleri ile tanımı incelendiğinde, dinlenme, hava değişikliği ve eğlenme maksadıyla kısa süreli gerçekleştirilen seyahatler, kültür, sanat ve spor faaliyetlerine katılma ya da izleme adına yapılan geziler ile iş seyahatler ve sağlık için yapılan seyahatler de turizm olarak nitelendirilmektedir. Ancak tedavi için hastanede konaklama, eğitim için uzun müddetli yer değiştirme ve iş için yapılan seyahatler ile günlük hayattaki ihtiyaçların karşılanması adına gerçekleştirilen seyahatlerin turizmin dışında kaldığı da bazı çalışmalarda belirtilmektedir (Uçkun, 2004: 29). Turizmde çoğunlukla dinamik etken olduğu düşünülen seyahat faktörünün dikkat çekici olduğu

görülmektedir. Bununla birlikte kurumsal anlamda kişilerin yapmış olduğu bütün seyahatlerin turistik olması çoğunlukla seyahat amacıyla dikkate alınıp karşılaştırılabilmektedir (Sarı, 2007: 20). Bu anlamda turizm konusu pek çok alt başlıkla ele alınmakta ve turizm çeşitlerine dair farklı gruplandırmalar yapılabilmektedir. Bu gruplar değerlendirildiğinde turizm çeşitlerinin kendi içerisinde birbiriyle ilişkisinin bu duruma neden olduğu görülmektedir. Turizm türleri aşağıdaki sıralanmıştır;

- Ziyaret yapılan lokasyona göre, iç ve dış turizm,
- Katılımcıların sayısına göre, grup, kitle ve bireysel turizm,
- Katılımcıların yaşlarına göre, yetişkin, gençlik ve üçüncü yaş turizmi,
- Katılımcıların ekonomik düzeylerine göre, sosyal ve lüks turizm

Amacına göre, inanç turizmi, kış turizmi, akarsu turizmi, golf turizmi, av turizmi, yayla turizmi, mağara turizmi, termal turizm, yat turizm, deniz turizmi ve kongre turizmidir (Akturan, 2017: 4).

Türkiye’de turizm 1960’lardan itibaren hazırlanmış olan beş yıllık kalkınma planlarında devlet politikası şeklinde yer bulduğu belirtilmektedir. Bilhassa 1980’li yıllardan itibaren devlet teşvikleriyle ülkeye gelen turist sayısının ve yatak kapasite oranının artması hedeflenmiştir. 1990’lı yıllardan sonra ise dünya standartlarının değişmesi ve değişen tüketici taleplerine göre ülkelerin turizm politikalarının şekillendirilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Bu amacın dünya ülkeleri ile rekabet edebilecek düzeyde, yaşanan dönemin koşullarına uyabilen, taleplere odaklanan, bunların gerçekleştirilmesinde çevresel, doğal, sosyal ve ekonomik yapıyı bozmadan ülkedeki tarihi, doğal, kültürel mirasın ve istihdam kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayan etkin bir politikanın planlanıp uygulandığı görülmektedir (Atça-Tonbil, 2019: 5). Ancak diğer birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörü de küresel düzeyde yaşanan olumsuzluk ya da kırılmalıklardan etkilenen bir yapıya sahiptir (Şermet, 2021: 1). Bu nedenle her ne kadar turizmi geliştirmeye yönelik politikalara önem verilse de bazı dönemlerde küresel düzeyde yaşanan olumsuzlukların turizmi olumsuz yönde etkilediği de görülmektedir. Son yıllarda özellikle Covid-19 pandemisinin birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörünü de

olumsuz yönde etkilediğine dair birçok araştırma bulunmaktadır. Bu süreçte özellikle ekonomik ve sosyal açıdan ciddi sorunlar yaşayan paydaşların başında turist rehberlerinin geldiği görülmüştür. Pandemi süreçlerinde turist rehberlerinin yaşadıkları sorunların en aza indirilmesi için öncelikli olarak rehberlerin yaşadıkları sorunların tespit edilmesi ve mevcut sorunlara yönelik çözüm önerilerinin getirilmesi bu meslek için oldukça önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmada küresel düzeyde yaşanan olumsuzlukların bir örneği olarak gösterilebilecek Covid-19 pandemisi sürecinin Kapadokya Bölgesi'nde çalışan turist rehberleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Ülkelerin gelişmesinde ve ekonomik olarak kalkınmasında turizm gelirlerinin oldukça önemli bir konumda olduğu bilinmektedir. Literatürde yer alan ve farklı ülkelerde yürütülen araştırma sonuçları da ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde turizmin önemli bir yere sahip olduğu görüşünü desteklemektedir (Ullah ve diğerleri, 2022: 1; Lee ve Chang, 2008: 180; Liu ve diğerleri, 2021: 1; Thommandru ve diğerleri, 2023: 1; Enilov ve Wang, 2022: 1216). Turizm sayesinde kalkınmanın sağlanabilmesi için öncelikli olarak turistlere iyi hizmet sunmak önceliktir. Bu noktada başta konaklama hizmeti veren işletmeler ve tur hizmeti veren seyahat acenteleri olmak üzere, turizm alanında faaliyet gösteren birçok paydaşın özverili bir biçimde çalıştığı görülmektedir. Bunun yanında turistlerin özellikle tarihi ve turistin yerleri gezme süreçlerinde kendilerine yardımcı olan turist rehberleri de turizmin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü destinasyon boyunca turistlerin deneyimleri ve sunulan hizmetlerden memnun kalma düzeyleri destinasyonu tekrar tercih etme ve yakın çevreye tavsiye etme niyetini etkilemektedir (Constantin ve diğerleri, 2022: 1; Zaitul ve diğerleri, 2022: 36; Libre ve diğerleri, 2022: 1; Torabi ve diğerleri, 2022: 1; Acharya ve diğerleri, 2023: 1). Bu kapsamda turizm alanındaki diğer işletmeler gibi turist rehberlerinin de mesleklerini etkili bir biçimde icra etmeleri ve turist memnuniyetini sağlamaları gerekmektedir. Turist rehberleri turizm alanında önemli bir meslek kolu olmasına rağmen tarihsel süreç içerisinde turist rehberlerinin birçok mesleki sorunla karşılaştıkları görülmüştür (Akgündüz ve Eser, 2022: 196). Son yıllarda Covid-19

pandemisinin patlak vermesi de turist rehberlerinin mesleki sorunlarının giderek artmasına neden olmuştur. Pandemi süreçlerinde olumsuzlukların küresel düzeyde etkisini sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğu zaman turist rehberlerinin mesleki açıdan sorun yaşama eğilimlerinin de devam edeceği düşünülmektedir. Bu süreçte turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunların en aza indirilmesi için öncelikli olarak turist rehberlerinin mevcut sorunlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

1.3. Problem Durumu

Dünya genelinde insanların boş vakitlerinin artması, ekonomik refah seviyesinin yükselmesi, bireyleri seyahat etmeye ve buna bağlı olarak da turizm faaliyetlerine katılmaya teşvik etmiştir. Uluslararası turizm faaliyetlerinin artması neticesinde de ülkeler, turizm faaliyetlerinden ve bu endüstriden daha fazla kar elde etmek ve turizmi canlandırıp kendi ülkelerine turist çekmek adına birtakım çalışmalarda bulunmaktadır. Bu noktadaki en önemli sorumluluklardan birisi de profesyonel turist rehberlerine düşmektedir. Turist rehberleri, ülkelere turizm amacıyla gelmiş bireylerin seyahatinden memnun kalmasını, aynı ülkeye yine ziyarete gelmesi ve müşteri bağlılığı oluşması noktasında son derece etkili olmaktadır. Rehberler hem kendilerini hem de kendi toplumunu tanıtmanın yanı sıra ülkesini en iyi biçimde temsil eden bireyler olarak köprü vazifesi görmektedirler. Turist rehberliği; bölge ve hatta ülke imajının gelişimi adına oldukça önemli katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla turist rehberlerinin bilgi ve yetenek seviyeleri yüksek olmalı ve ülkesini en iyi şekilde tanıtabilecek yetkinlikte olmalıdırlar. Bu bakımdan değerlendirildiğinde turist rehberlerinin mesleki eğitimi, yetki ve sorumlulukları, sahip olması gereken özellikleri oldukça önemlidir (MEB, 2013: 2).

Büyükkuru ve Aslan'a (2016: 339) göre de son dönemlerde bireylerin boş zaman artışı, ekonomik seviyelerinin iyileşmesi, psikolojik açıdan rahatlama arzusunun artması, bireyleri turistik faaliyetlere itmektedir. Bu nedenle turizm hareketleri dünya genelinde son derece hızlanmaktadır. Dolayısıyla turizm endüstrisinde önde gelen ülkeler, ülkelere gelen turistlere daha nitelikli hizmet sağlamayı hedeflemektedirler. Bu noktada yerli turist rehberlerine çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiğinde turist rehberlerinin mesleklerini verimli bir biçimde yürütebilmeleri için bazı mesleki donanım ve becerilere sahip olmaları, bunun

yanında mesleki sorunlarının en aza indirilmesi gerektiği görülmektedir. Turist rehberlerinin mesleki donanım ve becerilerinin geliştirilmesi ve mesleki sorunlarının en aza indirilmesi için öncelikli olarak bu konuda akademik çalışmaların yapılması ve konuya ilişkin farkındalık düzeyinin yükseltilmesi oldukça önemlidir. Ayrıca turist rehberliği mesleğindeki ortaya çıkan yeni problemlerin belirlenmesi ve bunların çözümüne ilişkin tedbirlerin alınması rehberliğin performans ve iş verimliliklerini iyileştirecek mesleki bağlılıklarını güçlendirecektir. Bağlılık ve verimliliğin artması rehberlerin hizmet standardının artmasına, ziyarete gelen turistlerin ise tatmin düzeyinin artmasına ve destinasyonu yeniden ziyaret etme düşüncelerine olumlu katkıda bulunacaktır (Eser, 2020: 1346). Buna karşılık turist rehberlerinin meslek yaşamında karşılaştıkları bazı sorunlar mesleklerini icra etmelerine, dolayısıyla turizmin gelişmesine engel olmaktadır. Son dönemde turist rehberlerinin yaşadıkları mesleki sorunların temelinde Covid-19 süreci gelmektedir.

Literatürde yer alan çalışmalarda da Covid-19 pandemi sürecinin turist rehberliği mesleğini oldukça olumsuz etkilediğini göstermektedir (Mbatha ve diğerleri, 2021: 1461; Ng ve diğerleri, 2022: 92; Grancay, 2020: 81). Bu süreçte turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunların en aza indirilmesi için öncelikli olarak pandemi sürecinin turist rehberleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada “Pandemi sürecinin turist rehberleri üzerindeki etkileri nelerdir?” sorusunun yanıtlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde öncelikli olarak araştırma konusu ile ilgili kavramsal bilgilere yer verilmiş, bölümün sonunda ise Türkiye’de bu konuda yapılan araştırma özetlerine değinilmiştir.

1.1. Turizm Kavramı

Son yıllarda ülkeler arasındaki yakınlaşmaya ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan sektörlerin başında turizm gelmektedir. Bu yönüyle turizm birçok ülkede bacasız sanayi olarak ifade edilmektedir (Özgen, 2010: 1407). Bunun yanında turizm kavramının karmaşık ve çok boyutlu olguları içermesi nedeniyle pek çok tanımının olduğu bilinmektedir. Turizm tanımını yapan kişilerin turizm yaklaşımlarının ve önemsedikleri hususların farklı olması, bu kavramın birçok farklı tanımının olmasına zemin oluşturduğu görülmektedir. Kavramsal olarak incelendiğinde turizm, kişilerin temel çabaları dışında boş vakitlerinin değerlendirilmesi ya da rekreasyon (eğlenme, yenilenme, dinlenme) için seyahatlerin yapılması ve geçici olarak konaklamalarında gelişen olaylar ve etkileşimler bütünü olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2018: 193). Başka bir ifadeyle turizm, kişilerin gezmek, dinlenmek ve daha önce görmediği yerleri görebilmek için yaptıkları seyahatlerin yanında devletlerin de bu amaçlarla seyahat etme isteği olan bireyleri kendi ülkelerinin daha çekici olması adına oluşturduğu sosyal, teknik ve ekonomik faaliyetlerin her biridir (Atça-Tonbil, 2019: 4). Yapılan bu tanımlara göre turizm olgusunun hem boş zaman faaliyeti hem de ekonomik yönü olan bir kavram olduğu ortaya çıkmıştır.

Turizm kavramsal yönden incelendiğinde, insanların devamlı ikamet ettikleri yerden farklı bir yere seyahat etmeleri sonucunda gittikleri yerlerde geçici olarak konaklama ve yeme-içme faaliyetlerinin karşılanmasıdır (Bilici, 2014: 2). Diğer bir ifadeyle

turizm; bireylerin dinlemek, eğlenmek, gezmek, yeni kültürler tanımak gibi farklı gerekçelerle gerçekleştirdikleri gezilerdir. Bilindiği gibi insanların seyahat etme arzuları ve ihtiyaçlarından ortaya çıkan turizm faaliyetleri, ulaşım ağındaki gelişmelerle dünya genelinde en hızlı gelişme gösteren sektörler arasında yer almaktadır. Ulaşım ağının gelişmesiyle beraber; bugün tatil olgusunun yaygın bir hal alması, artan iletişim ve etkileşim, sosyal, psikolojik ve ekonomik hayatların değişmesi, insanların boş vakitlerinin artması, gelir ve eğitim düzeyinin artması da turizmin gelişim değişmesinde son derece etkili olmuştur (Akturan, 2017: 3). Diğer ürün ve hizmet sektörleri ile kıyaslandığı zaman turizm sektörünün sahip olduğu birtakım özellikler bulunmaktadır. Söz konusu bu farklı özellikler aşağıdaki gibi maddeler halinde sıralanmaktadır;

- Turizm endüstri piyasasında pazarlaması yapılan hizmetin, somut, ölçülebilir ya da deneyimlenebilir bir fonksiyonu bulunmamaktadır.
- Turizm ürün ve hizmetleri üretildikleri yerlerde tüketilmektedirler. Turist faaliyetler için insanlar tüketim için üretimin gerçekleştiği yere gitmek zorundadır.
- Turizm sektöründe, marka imajına bağlılık düşüktür.
- Turizm sektöründe, belli bir kapasite bulunur ve kapasitenin sınırları yoğun talep durumunda dahi esnetilemez, aşılamaz.
- Turizm, bir hizmet ürünüdür ve bu sektördeki ürün kullanılmakla tükenmez.
- Turizm sektöründe ortaya çıkan ürün depolanamaz.
- Otomasyon imkanı sınırlıdır.
- Turizm ürünlerinin standardize edilebilmesi zordur (Zengin ve Gürkan, 2007: 137).

1.1.1. Turizm Türleri

Son dönemlerde turistik etkinliklerin arttığı görülmektedir. Bu durumun turizm sektöründeki rekabetin artmasını sağladığı belirtilmektedir. Turizmde yaşanan önemli rekabetin turistik destinasyonların yöneticilerinin bölgelerine daha çok turist çekebilmek için önemli düzeyde çaba sarf etmeye sevk etmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemde pek çok bölgenin turistik destinasyon olması sebebi ile turizme dahil olması amaçlanan faaliyetlerin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Dolayısı ile özellikle benzer nitelikteki bölgeler arasında ciddi düzeyde rekabetin oluştuğu görülmektedir. Bu

gelişmeler, destinasyonların seçilmesinde çekiciliklerinin etkili pazarlanmasının önemli bir konuma gelmesine neden olmaktadır (Evren ve Kozak, 2012: 221). Söz konusu süreçte peribacaları, mağaralar, vadiler, çağlayanlar, dağlar vb. nadir görülen ve ilginç göller, akarsular, deniz kıyıları ve iklim, yer şekilleri, bitki örtüsü vb. su kaynakları gibi doğal güzelliklerinin turizm açısından cazibe merkezi olan en önemli doğal unsurlar arasındadır (Kapan, 2018: 4). Bu durum zaman içerisinde turistik faaliyetlerinin çeşitlenmesine ve turizmin farklı türlere ayrılmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde insanların yaygın olarak tercih ettikleri turizm türleri aşağıda açıklanmıştır.

Yayla turizmi: Bireylerin son yıllarda deniz-kum-güneş şeklinde nitelendirilen klasik turizmden ziyade çevreyle, doğayla ve farklı kültür ve yaşantılar ile bütünleşme olanağı sağlayan alternatif turizm konseptlerine eğilim gösterdiği belirtilmektedir. Söz konusu alternatif turizm çeşitlerinden yayla turizmi bu açıdan dikkat çekicidir (Tekin, 2016: 1094). Yaylalar sadece temiz havası değil, aynı zamanda şifalı suları ve doğal güzellikleri de içinde barındırdıkları için yaygın olarak tercih edilen turizm sahaları içinde yer almaktadır (Sezer, 2015: 89). Kök ve Akyurt-Kurnaz (2021: 66) tarafından bu konuda yapılan çalışmada insanların son yıllarda çevre bilinçlerinin artmasına paralel olarak yayla turizmi gibi doğayla iç içe yapılan faaliyetlere yönelindikleri belirtilmiştir. Bilici ve Işık (2018: 1) tarafından yapılan çalışmada da Türkiye'nin doğal güzelliklere ve turizm için elverişli yaylalara sahip olduğu, bu kapsamda Türkiye'nin yayla turizminde önemli bir yere sahip olduğu belirtilmiştir.

Akarsu turizmi: Doğal güzellikler ve farklı etkinlikler sunması açısından akarsular, fonksiyonel olması bakımından etkileyici doğal kaynaklardır. Bu kapsamda akarsu turizmi doğa ile iç içe yapılan turizm türleri arasında yer almaktadır (Ceylan, 2019: 230). Yaşamakta olunan rekreasyonel etkinliklerin yapılmasında kullanılan akarsular, tarihsel süreçte ulaşım yolu ve gıda kaynağı olarak kullanılmıştır. Birçok alandaki büyük akarsu yataklarının turizm etkinlikleri adına kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Farklı su sporları ve tekne gezilerinin gerçekleştirilebildiği akarsuların doğa manzaraları ile bölge peyzajı açısından önemli turistik çekim kaynağı, mekânsal faktörler olduğu dikkat çekmektedir. Doğru bir şekilde yönetilen akarsuların gelişen akarsu turizmi alanında turistler tarafından etkili kullanılması sağlanabilmektedir

(Meriç ve Orhun, 2021: 7). Bu süreçte özellikle akarsu debisi ve bölgenin yağış alma düzeyi akarsu turizminin temel belirleyicileri arasında yer almaktadır (Özgen, 2010: 1407).

Dağ turizmi: Temiz hava, manzara ve buralarda yapılan çeşitli faaliyetler ile dağlarda gerçekleştirilen alternatif turizm şeklidir. Yoğun çalışma hayatında trafik ve çevre kirliliğinin sebep olduğu stresli hayattan uzaklaşmak adına kişilerin genelde doğal yaşam alanlarından dağlara yöneldiği görülmektedir (Çelik, 2018: 196). Bilindiği üzere dünya genelinde son zamanlarda ekonomik, toplumsal, politik ve teknolojik gelişmelerin yanında turizm algısında da önemli değişikliklerin olduğu dikkat çekmektedir. Genel anlamda yaz aylarında belirli yerlerde yoğunlaşan ve deniz-kum-güneş üçgeni etrafında gelişen turizm faaliyetleri, alışılan turizm merkezlerinden uzaklaşan, kırsal kültürlerin tanınması, doğayla iç içe, çevreyle uyumlu tesislerde yapısı değişmeyen temiz bir çevrede yapılan faaliyet şeklinde olduğu belirtilmektedir. Sürdürülebilir turizm, kırsal turizm, eko turizm vb. çeşitli isimlerle belirtilen bu faaliyet alanlarının biri dağ turizmi olarak ifade edilmektedir. Dağ turizmi açısından ülkemizin oldukça zengin bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Dağların turizm açısından önemli olmasının dağ turizmi sayesinde olduğu belirtilmektedir (Ceylan ve Demirkaya, 2009: 79). Dağ turizmi içerisinde özellikle dağcılık sporu yaygın olarak tercih edilen aktiviteler arasında yer almakta olup, en fazla tercihe dilen dağcılık sporlarının başında tırmanış, kaya ve buz tırmanışı ile yürüyüş gelmektedir (Somuncu, 2004: 1). Dağ turizminde konaklama yerlerinin kısıtlı olması ve gidilecek bölgeler arasındaki bağlantıların sorunlu olması dağ turizmi açısından en önemli problemler arasında yer almaktadır (Şenol ve diğerleri, 2016: 139).

Av turizmi: Avcı özelliği olan kişiler tarafından avlanma amacı ile bazı kurallar kapsamında gerçekleştirilmektedir. Yaban hayvanlarının avlanmasının belirli izinler kapsamında olduğu bilinmektedir. Avlanacak hayvanların tür ve avlanma zamanları Merkez Av Komisyonunca belirlendiği görülmektedir. Avlanmasında bir sakınca olmayan hayvan türleri ücreti karşılığında avcılarının hizmetine açılmaktadır (Çelik, 2018: 197). Bu durum av turizminin ekonomik yönünün olduğunu göstermektedir. Türkiye’de bu konuda yapılan bir çalışmada av turizminin genel turizm gelirleri

içindeki payının %7 düzeyinde olduğu bulunmuştur (Özer, 2020: 71). Av turizmi bölgesel kalkınmaya ve av merkezlerine yakın bölgelerde yaşayan insanların istihdama katılımlarına destek olmaktadır (Ulusoy, 2015: 74). Bunun yanında av turizmi şehir hayatından sıkılan insanların tekrar doğaya dönme isteklerini de içinde barındıran bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Şafak, 2003: 135).

Su sporları turizmi: Okyanus ve deniz diplerinde merak edilen ender görüntülerin, avlanmanın, define aramanın, keşfetme vb. sebepler ile su ve su altı sporların turizmi önemli bir duruma getirdiği görülmektedir. Bu gelişmelerin sonucunda alternatif turizm olarak bilinen su altı dalış turizmi oluşmuştur. Deniz faunası, uçak batıkları, mercanlar, gemi, deniz florasının ve doğal resif alanlarının zengin olduğu alanların su altı dalış turizminin gerçekleştirilmesi adına balıkadamlarca özellikle seçilen alanlar olduğu bilinmektedir (Konurhan, 2019: 1). Günümüzde su sporları deniz, kum ve güneş üçlüsünden kurtulmak isteyen insanların yöneldikleri alternatif turizm türleri arasında gösterilmektedir (Özbek, 2014: 27).

İnanç turizmi: Tümüyle dini motivasyonlarla bireylerin kutsal alanlara ulaşım ibadet yapma istekleri, katıldıkları dini festivaller, ayinler, takip edilen kutsal rota ve toplantılar sonucunda oluşan seyahatler, alternatif turizm çerçevesinde inanç turizmi olarak ifade edilmektedir. Turizmin bu çeşidinin dünya genelinde giderek arttığı belirtilmektedir (Yüksel, 2019: 13). Belirli inançların takipçilerinin söz konusu bu gezilere katılması “özel ilgi turizmi” olarak nitelendirilmektedir (Ayaz ve Eren, 2020: 285). Günümüzde inanç turizmini genellikle Müslümanlar, Yahudiler ve Hıristiyanlar gerçekleştirmektedir (Güzel, 2010: 88). Yapılan çalışmalarda Türkiye’nin inanç turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu belirtilmektedir (Eyokay ve diğerleri, 2015: 59; Özgen, 2012: 251).

Kış turizmi: Kış turizminin temelinde kayak merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezlerdeki tesislerde, farklı eğlence mekanlarının, ulaşım ve konaklama alanlarının olduğu görülmektedir. Bu sebeple kış turizmi yapılacak merkezlerde yer seçiminin ve alan planlamasının yapılması oldukça önemlidir. Ayrıca kış turizminin yapılacağı alanlarda iklimik ve jeomorfolojik faktörlerin iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kar kalınlığı yeterli düzeyde olan, yeterli ölçüde kar

bulunabilen ve karın yerde durma sürecinin uzun olduğu bölgeler iklimatik açıdan kış turizmine uygundur (Aytaç ve diğeri, 2014: 294). Ülkemizdeki coğrafi ve doğal şartlar var olan doğal güzelliklerle birleşince alternatif turizm türü olan kış turizmine oldukça uygun ortam sunduğu görölmektedir. Bu anlamda yaz dönemindeki gibi kış aylarında da turizmin canlı tutulması turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması hususunda oldukça önemlidir. Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması, ülkemizdeki turizm faaliyetlerini bütün yıla yayma imkanı sağlamaktadır. Kış turizminin de bu anlamda önemli olmuştur. Ülkemizdeki karla kaplı dağlık alanlar kayak, yürüyüş ve tırmanış gibi faaliyetlerin yapılmasına imkân sağlamaktadır (Tür, 2018: 11).

Kültür turizmi: Bireylerin belirli bir husus adına ayarlanmış olan toplantıya katılması, bilgi alışverişi yapması ya da tartışmak için birkaç günle sınırlı önceden belirlenmiş programlar kapsamında düzenlenen seyahatler kongre turizmi olarak nitelendirilmektedir. Bu süreçte gerçekleştirilen tatil, alışveriş, gezme, spor, eğlenme, yeme-içme, ulaşım ve konaklama etkinliklerinin tümü kongre turizmi kapsamında ele alınmaktadır (Ünal, 2017: 7). Kültürün korunması ve toplumun sürdürülebilirliği için turizm alanının aktörlerinin önemli olduğu belirtilmektedir. Bu şekildeki gezilerde insanların ne giydiğı, yediğı, nasıl barındığı yaşadığı vb. merak unsurlarını kapsadığı görölmektedir. Tümöyle öğrenilmeye çalışılan kültürel içeriğe sahip bu destinasyonlarda oluşan etkilerin farklı olması ile birlikte destinasyonun sosyal ve ekonomik gelişiminde de önemli ölçüde katkısının olduğu belirtilmektedir (Saçılık ve Toptaş, 2017: 108).

Yat turizmi: Deniz ulaşımındaki gelişmelerle birlikte deniz kıyılarına kolay ulaşım, koy ve adaların ziyaret edilmesi, mavi ve yeşil uyumuna şahit olunan yerlerin görölmeye isteğı ile insanların keşfetme arzusunun olduğu tespit edilmiştir. İnsanların bu meraklarının giderilmesinde özellikle yatlar kullanılmaktadır. Bütün bunlar çerçevesinde dünya turizmi alanında dikkat çekici olan turizm etkinliklerinden birinin yat turizmi olduğu ve ülkemizde de önemli düzeyde geliştiğı görölmektedir (Sezer, 2012: 103; Narin, 2006: 127).

1.1.2. Turizmin Önemi

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından beri dünya ekonomisi içerisinde turizmin oldukça hızlı bir şekilde geliştiği ve büyüdüğü görülmektedir. Turizmin genelde diğer pek çok sanayi dalında olduğu gibi bölgesel veya ulusal kalkınma hususunda bir araç görevi gördüğü belirtilmektedir. Turizm sektörünün yaygın bir şekilde vergi, gelir ve iş gelirlerinin oluşturulmasında, ulusal ve bölgesel ekonomik ilerlemeleri destekleme ve ödemeler dengesi problemlerinin azaltılması hususunda etkili olduğu dikkat çekmektedir (Çımat ve Bahar, 2003: 2). Turizmin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için en önemli gelir kaynaklarından biri olduğu bilinmektedir. Dünya geneline bakıldığında, turizmin pek çok ülke ekonomisi için önemli katkısı olan faaliyet kollarından biri haline gelmiştir. Turizm faaliyetleri bakımından elde edilen gelirler incelendiğinde, gelişmekte olan ülkelerde pek çok ekonomik gösterge üzerinde olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun refah düzeyi yüksek hayat tarzını, seyahat edilen ülkede yaşayan bireylere de kazandıran bir özellik olması bakımından önemini göstermektedir (Çıfci ve Acet, 2021: 101). Dünya ekonomisi içerisinde en hızlı gelişme sağlayan alanlardan birinin turizm sektörü olduğu bilinmektedir. Bilhassa ülkemiz gibi gelişmekte olan ekonomiler açısından ekonomik kalkınma aracı şeklinde değerlendirilmektedir (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 121).

Turizmi önemli kılan diğer unsurların başında ise istihdamın gelişmesine katkı sağlaması gelmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda işsizlik probleminin çözümüyle ilgili turizm alanı ile endüstri sektörü kıyaslanmış, turizm sektörünün yarattığı istihdam nitelikleri ve türleri değerlendirilmiş ve ülkeler açısından turizm sektörünün işsizlik sorununun çözümünde önemli etkilerinin bulunduğu bir alan olduğu belirlenmiştir (Yıldız, 2011: 54). Türkiye’de de hızlı nüfus artışı ile beraber fazla işgücünün ortaya çıktığı ve katılımının sağlanamadığı görülmektedir. Bu durum tarım sektöründe gizli işsizliğin oluşmasına ve çarpık sanayileşmeye sebep olmaktadır. Kırsal alandan kentlere yapılan göçler, sosyo-ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Bu sebeple işsizlik sorununun çözülmesinde, turizmin önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir (Çımat ve Bahar, 2003: 4).

Turizmin sosyo-kültürel açıdan da bazı faydaları bulunmaktadır. Son yıllarda turistlerin, seyahatlerinde yalnızca deniz-kum-güneş tatilini tercih etmediği farklı özel

ilgi alanlarına da yönelmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Eğlence, sağlık, dinlenme, spor, din ve inanç gibi etkenlerle beraber insanların turizme katılma nedenleri arasında kültürün de oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle son 10-15 sene içerisinde kültürün, turistlerin seyahat etme nedenleri arasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Meydan-Uygur ve Baykan, 2007: 1). Bu konuda yapılan bir çalışmada turizmin sosyo-kültürel açıdan katkıları aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Toplumlar arasında daha fazla hoşgörü ve barış ortamının oluşması.
- Bölge halkının yabancı dil seviyelerinin artması ve okuma alışkanlıklarının artması birlikte kültür seviyelerinin yükselmesi.
- Bölgedeki sanat anlayışının güçlenmesi, yöresel sanatın yeniden canlanmasının sağlanması.
- Kültürel mirasın korunması ve bölge insanının sahip olduğu kültür hakkında bilinçlenmesinin sağlanması.
- Yerel halkın yeni faaliyet ve ilgi alanlarının oluşması.
- Aile yapısını etkilemesi sebebiyle kadın-erkek ilişkilerinde eşitliğin sağlanması ve kadınları özgür bir konuma getirerek dışa açılma sürecinin hızlandırılması.
- Sosyal etkileşimin artması ve hızlanması (Doğan ve Üngüren, 2010: 400).

Ekonominin canlanmasında etkili olan lokomotif sektör niteliği taşıması, farklı vergi alanları oluşturması, döviz girişinin sağlanması ile ödemeler dengesine olumlu yönde katkı sağlaması, istihdamı arttırması, bölgeler arası gelişmişlik ile gelir farklılıklarının azaltılması vb. sebeplerle bilhassa Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler tarafından önem verilen sektör olduğu bilinmektedir (Atça-Tonbil, 2019: 3).

1.2. Turist Rehberliği Mesleği

Turist rehberliği konusunda literatür incelendiğinde bu kavrama ilişkin pek çok tanıma yer verildiği dikkati çekmektedir (Acar, 2014: 4). Turist rehberleri, turizm endüstrisinde oldukça kilit bir role sahiptir. Bölge/ülke ve kültüre ilişkin bilgi ve yorumlarının, iletişim ve hizmet yetilerinin yanında, turistlerin gerçekleştirdikleri ziyaretlerini tecrübe etmeye dönüştürme becerisine de sahiplerdir. Turist rehberleri ile ilgili çok fazla tanım yer almasına karşın, uluslararası alanda kabul görmüş

WFTGA'nın tanımına göre turist rehberleri; birey veya grup olarak yurt içinden ya da yurt dışından gelen turistlere, ziyaretçilerin deneyimlerine uygun bir dilde, bir bölge ya da kentte yer alan kültürel ve tabii çevre, müzeler, anıtlar ve tarihi yerlerde kılavuzluk yapan ve eğlendirici bir ifade ile bunları ziyaretçi kesime aktaran kimsedir (MEB, 2013: 3). Profesyonel turist rehberlerinin tercihi, çalışması ve eğitim ilkeleri ile denetimi, ülkeler, mesleki yapılar ve ilgili kurum ve kuruluşlarla gerçekleştirilecek işbirliği temellerine ve finansal kararları düzenlemek için 25 Kasım 2005 tarih ve 26004 sayılı resmi gazete kararı ile hayata geçirilen Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği profesyonel turist rehberini şu şekilde ifade etmektedir;

“Profesyonel turist rehberleri: Bu Yönetmelikte (Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği) ifade edilen usul ve kararlara uygun şekilde rehberlik mesleğini yerine getirme becerisini elde etmiş olup, yerli ya da yabancı turistlere, turistlerin geziden önce tercih ettikleri dil ile uyumlu olmak üzere, rehberlik kimlik kartlarında belirtilmiş olan dillerde rehberlik yapan, turistlere tanıtımını yaptıkları bölgenin tabii ve kültürel mirasını anlatan, gezi planının; tur operatörü ya da seyahat acentesinin yazılı belgelerinde yer verildiği ve tüketiciye satıldığı gibi sürdürülmesini sağlayan ve gezi organizasyonunu seyahat acentesi adına yöneten kişilerdir” (Çakır, 2010: 12).

Geçmiş dönemlerde turist rehberliği sadece turistlere destinasyon sürecinde belirli bölgeleri tanıtmaktan ibaret olan bir meslek dalı iken, endüstri 4.0 devrimine paralel olarak teknolojinin gelişmesi ve turist beklentilerinin değişmesi turist rehberliğinin de farklı bir boyuta taşınmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde özellikle akıllı telefonlardaki gelişime paralel olarak turist rehberlerine gereksinim azalmış, turistler akıllı telefonlardaki uygulamalar sayesinde destinasyon sürecinde kendilerine fayda sağlayacak bilgilere ulaşabilmektedirler. Bu nedenle gelecek yıllarda turist rehberliği unutulmaya yüz tutacak bir meslek kolu halini almıştır (Bahar ve diğerleri, 2019: 86).

1.2.1. Turist Rehberliği Mesleğinin Genel Özellikleri

Turist rehberleri genellikle yerli ve yabancı turistleri bireysel ya da grup halinde seçilen bölgeleri gezdiren ve onlara rehberlik eden bir meslek türüne sahiptir. Turist rehberleri mesleklerini icra ederken daha önceden belirlenmiş olan kültür ve turizm politikalarına uygun hareket etmektedir. Turist rehberleri mesleklerini yerine getirmek

için yetki belgesine sahip olup, yetkilerini yerine getirirken gezi programını hazırlayan seyahat acentelerinin verdikleri belgelere göre hareket etmektedir (Pelit ve Katırcıoğlu, 2018: 76). Bunun yanında turist rehberleri yürüttükleri rehber tutum yanında kendilerine eşlik eden turistlerin de sorumluluklarını almaktadır (Çakır, 2010: 18).

Turist rehberlerinin sahip oldukları kişilik özellikleri meslek yaşamlarını doğrudan etkilemekle beraber, turistlerin algıladıkları hizmet kalitesini de etkilemektedir. Bu noktada turistlerin destinasyonu tekrar tercih etmelerinde turist rehberlerinin sahip oldukları kişilik özellikleri büyük bir öneme sahiptir. Bu konuda yapılan bir çalışmada turist rehberlerinin sahip olduğu kişilik özellikleri ile turistlerin algıladıkları hizmet kalitesi arasında anlamlı ilişkinin olduğu rapor edilmiştir (Özsoy, 2019: 4). Bunun yanında turist rehberleri faaliyet gösterdikleri bölgelerin tanıtımında büyük bir role sahiptir. Turist rehberliğinin diğer özellikleri incelendiği zaman, turist rehberliğinin emek yoğun bir meslek dalı olduğu görülmektedir. Turist rehberliği uygulama sürecinde esnek çalışma saatlerini beraberinde getirmektedir. Sezonluk çalışma ve tur şirketleri tarafından yapılan baskılar ise turist rehberliğinin olumsuz yönleri arasında yer almaktadır (Büyüktepe ve diğerleri, 2019: 94). Söz konusu olumsuzluklar nedeniyle turist rehberliği mesleği iş aile çatışmasının yaygın olarak görüldüğü bir meslek dalı olarak değerlendirilmektedir (Güdü-Demirbulat, 2014: 1).

Turist rehberlerinin mesleki sorumlulukları turizmin gelişmesine paralel olarak her geçen gün artmaktadır. Bunun yanında turist rehberlerinin sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Söz konusu unsurlar da mesleği uygulama sürecinde çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan bazen genel ekonomik krizlerin bazen de turizm sektöründe problemler ortaya çıkması turist rehberliğini güvence düzeyi düşük bir meslek haline getirmektedir. Bazı durumlarda turist rehberlerinin işsizlik ile karşı karşıya kaldıkları da görülmektedir (Yenipınar ve diğerleri, 2017: 307). Bu nedenle turist rehberlerinin daha iyi mesleki koşullara sahip olmaları ve iş güvencesi kazanmaları için son yıllarda turist rehberliği üzerine eğitim faaliyetlerine önem verildiği belirtilmektedir (Yenipınar ve Zorkirişçi, 2013: 111).

1.2.2. Turist Rehberlerinin Temel Mesleki Becerileri

Turist rehberi, ziyaretleri boyunca turistlerle beraber onların seyahatlerinin problemsiz şekilde gerçekleşmesine yardımcı olurlar. Bunun için bir yandan ziyaretçilerinin tatmin düzeylerini belirlerken bir yandan da aktardıkları bilgilerle, davranış ve yaklaşımları ile ülkemizin ve Türk insanının imajını aktarmakta ve belirlemektedir. Bu bakımdan turist rehberi, yaşadıkları yerlere geri dönen ziyaretçilerin yeniden söz konusu destinasyona gelmelerinden son derece öneme sahiptir (MEB, 2013: 7). Bu nedenle turist rehberlerinin bazı mesleki becerilere sahip olmaları turistik açıdan önemli bir konudur.

Bir turist rehberinde mevcut bulunması gereken niteliklere aşağıda yer verilmiştir (Asmadili, 2015: 32-33);

- Turist rehberi, dış görünüşüne ve giyimine özen göstermeli, etkili bir ses tonu ve pozitif bir kişilik yapısına sahip olmalıdır.
- Turist rehberi, kendi diline hakim olmalı ve en az 1 yabancı dili etkili biçimde konuşup anlayabilme potansiyeline hakim olmalıdır.
- Turist rehberi tur öncesi doğru bir plan ve hazırlıkta bulunmalıdır. Böylelikle rehberin özgüveni ve işini yerine getirme arzusu artacaktır.
- Politik, siyasi, dini konuşmalarda bulunulmamalı, son derece dikkatli ve saygılı bir tutum sergilenmelidir.
- Turist grubunda bireylerin isimlerini öğrenmeye ve onlara isimlere hitap etmeye çalışmalı ve konuşurken göz teması kurmaya özen göstermelidir.
- Turistlere karşı güler yüzlü, kibar ve nazik tutum sergilenmeli aynı zamanda bu tutumların ölçüsünü iyi ayarlamalıdır.
- Turist rehberi, vakti yerinde kullanmayı bilmeli, dakik olmalı ve bu konuda gruba karşı model olduğunu unutmamalıdır.
- Turist rehberinin zengin bir genel kültür bilgisi olmalıdır.
- Turistlerin tüm problem ve gereksinimleri ile ilgilenmelidir. Bu problem ve gereksinimlere yerinde ve zamanında yanıt verebilmelidir.
- Turist rehberi ülkesini temsil ettiğini asla aklından çıkarmamalıdır.
- Misafirlere her zaman adaletli ve dürüst yaklaşmalıdır.
- Turist rehberi kendisini de grubun bir ferdi gibi hissetmeli, empati yapabilmeli ve bunu karşısındakilere de hissettirmelidir.

- Grup üyelerine eşit şekilde ilgi göstermeli ve grup içinde beraberliğin oluşmasını sağlamalıdır.
- Tam olarak bilgi sahibi olmadığı konulardan kendisine bir soru yöneltildiğinde araştırma yapmak için zaman talep etmeli ve doğru bilgiyi bulduğunda soruyu yanıtlamalıdır.
- Turist rehberi mesleğini severek yapmalı ve misafirlere karşı saygılı olmalıdır.
- Sakin ve soğuk kanlı olmalı, hemen paniğe kapılmamalıdır.
- Turist rehberi her zaman kanun ve kurallara uygun hareket etmelidir (Akt. Gürsoy, 2019: 12).

1.2.3. Turist Rehberlerinin Mesleki Sorunları

Turist rehberliği birçok açıdan sorunlu bir meslek dalıdır. Turist rehberliğinin; fiziksel güce dayanması, sürekli olarak kendini güncelleme zorunluluğu, dışsal unsurlara bağımlı olması, iş teminatının olmaması gibi nitelikleri mesleğin gücünü ifade etmektedir. Turist rehberliği mesleğinin zor yanlarından biri de, rehberlerin Bakanlıkça belirlenen taban ücreti alabilmeleridir. Aynı araştırmaya göre; turist rehberlerinin yalnızca %45'i taban ücretten faydalanırken, %44'lük bir kısmı ise taban ücret alamamakta ve bunun daha da altında tutarlara çalışmaya mecbur kalmaktadırlar. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, rehberlik taban ücretleri her yılın Ocak ve Temmuz aylarında belirlenmektedir (MEB, 2013: 17).

Rehberlerin çalışma saatlerini düzenli olmaması ve fazla uzun olması da rehberlik mesleğinin bir başka dezavantajını göstermektedir. Rehberler, özellikle yoğun talep olduğu dönemlerde gerek bedensel gerekse fiziksel açıdan çok fazla yorulmaktadır. Çalışma saatlerinin düzensiz olması, rehberlerin düzenli bir hayat standartlarının olmasının önüne geçmektedir. Bu durum, rehberliği bir meslek olmaktan ziyade, bir yaşam tarzı haline sokmakta ve rehber için ev, valizini yenileyebildiği mekan halini alabilmektedir. Bunun yanı sıra turist rehberliğinin sezonluk bir iş olması, rehberlerin yıl içinde düzenli iş bulmalarını güç hale getirmekte bu da rehberlerin yılın kalan dönemlerinde ya farklı iş alanlarında çalışmalarına ya da sezon içinde kazandıkları ile yılın kalan dönemlerinde de geçinmeye çalışmaya zorlamaktadır. Sezonun kapalı olduğu dönemlerde gerçekleştirilen tur organizasyonları ise bunların doğuracağı talep durumuna göre rehber yetiştirilse dahi yüksek sezon talebini karşılamada yetersiz

kalacaktır. Dolayısıyla rehber ihtiyacı planlanırken her zaman yüksek sezon verileri baz alınır. Neticede rehberler, yıllık bir bölümünde elde ettikleri gelire tüm yıl içerisindeki masraflarını karşılamak zorunda olan meslek grubudur. Bu durum da rehberlere iş teminatı noktasında olduğu kadar, gelirlerinin devamlılığı ve teminatı konusunda da problem yaratmaktadır (MEB, 2013: 17). Bunun yanında turist rehberliği farklı dillere sahip bireylerle yakın iletişim becerisi kurmayı gerektirdiği için icra edilmesi zor bir meslek dalı olarak değerlendirilmektedir (Kabakulak, 2019: 21).

Turist rehberleri, sektörel ve mesleki zorluklar dolayısıyla etkili ve verimli çalışmamakta ve yaşadıkları psikolojik ve fiziksel problemler mesleği bırakmalarına yol açabilmektedir. Pek çok özelliği bulunması gereken ve zor bir eğitim döneminden sonra uzun süre mesleki performans göstererek tecrübe edinen nitelikli turist rehberlerinin bu güçlükler dolayısıyla verimliliklerinin düşmesi veya meslek bırakma eğilimlerinde artış olması gözlenebilir. Bunun neticesinde turistlerin tatmin düzeylerinde bir düşüş gerçekleşebilmekte ve uzun vadede ülke turizmi ile ekonomi yönünden önemli problemler gelişebilmektedir (Eser, 2020: 1346).

1.3. Covid-19 Pandemisi Süreci

İnsanlar tarihin her döneminde bazen bitkilerin bazen de hayvanların neden olduğu enfeksiyonlarla ve mikroorganizmalar ile mücadele etmişlerdir. Buna paralel olarak tarihin birçok döneminde insan yaşamını olumsuz yönde etkileyen salgın hastalıklar meydana gelmiştir. Özellikle dünya genelini etkileyen salgın hastalıklar pandemi olarak tanımlanmış, tarihsel süreçte en büyük pandemilerin ise son yüzyıl içinde gerçekleştiği görülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemiler üzerinde yürüttüğü çalışmalardan elde ettiği bulgulara göre, enfeksiyon hastalıkları dünya genelindeki tüm ölüm nedenleri arasında ikinci sırada bulunmaktadır. Bunun yanında gelişmiş ülkelerde tüm ölüm nedenleri arasında enfeksiyon hastalıklarının ilk sırada yer aldığı belirtilmektedir (Derman, 2020: 26).

Pandemilere neden olan unsurlar incelendiği zaman özellikle koronavirüslerin dünya çapındaki birçok pandeminin ortaya çıkmasında aktif rol oynadığı görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar birçok insanda görülen soğuk algınlığı ve alt solunum

yolu enfeksiyonlarının temel nedenlerinin başında koronavirüslerin geldiğini göstermektedir. Bunun yanında toplam dünya nüfusunun %2 gibi önemli bir bölümünün sağlıklı koronavirüs taşıyıcı olduğu görülmektedir (Pınar-Şenkalfa, 2020: 25; Demir-Tekol, 2020: 8).

Koronavirüs enfeksiyonu (Covid-19), henüz oldukça yeni tespit edilmiş koronavirüsün neden olduğu enfeksiyon hastalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözcük anlamı olarak kökeni CO ve VI koronavirüs enfeksiyonundan, “D” harfi ise İngilizce’de hastalık olarak tanımlanan “disease” kelimesinden, 19 sayısı ise Çin’in Wuhan kentinde ilk vakaların görüldüğü dönem olan 2019’dan gelmektedir (Evren ve Us, 2020: 9). COVID-19 henüz bu kadar kısa zamanda içinde bulunduğumuz yüzyıla damgasını vurmuş olmasına rağmen bütün dünya bu hastalığı tanıma döneminindedir. Diğer taraftan kesinleşmiş bir tedavisi bulunmamaktadır. Yapılan birçok deneysel araştırmada Covid-19’un nasıl ilerlediği, mortalitesi ve prognozu incelenmektedir. Tüm enfeksiyon türlerinde olduğu gibi bu duruma ortam hazırlayan faktörler ve prognaza etkileyen etkenler üzerinde sıklıkla durulmaktadır. Buna karşılık bu alanda yapılan çalışmalarda söz konusu konularla ilgili hala tam anlamı ile kabul edilmiş bilgiler bulunmamaktadır (Zoralioğlu, 2020: 1).

COVID-19’un hastalığının en fazla karşılaşılan semptomları, solunum zorluğu, ateş, öksürük ve dispnedir. Boğaz ağrısı, gastrointestinal bölgelerde ağrı, koku ve tat alma duyusu kaybı, ishal, baş ağrısı, kas eklem ağrıları, çok fazla halsizlik, burun akıntısı gibi belirtiler de görülebilmektedir. Bu hastalığı asemptomatik olarak geçirebilmekle beraber oldukça ciddi vakalar ve sonucunda böbrek yetmezliği, zatürre, akut solunum yolu enfeksiyonları ve yaşamın yitilmesi de görülebilir (Henry ve diğerleri, 2020: 857; Yürük-Bal ve Çelik, 2020: 300; 13). Çocuklarda ise enfeksiyon belirtilerinin daha hafif olduğu ve yaşam kaybı düzeyinin düşük olduğu ifade edilmektedir (Zare-Zardini ve diğerleri, 2020: 477). Enfeksiyonlu bireylerin öksürerek veya hapşırarak etrafa yaydıkları damlacıklara diğer insanların elleri ile temas ederek bunu göz mukozası, burun veya ağza götürmeleri ve temas etmeleri ile bulaş meydana gelmektedir. Önemli bir semptom göstermeyen kişilerin solunum yollarında da virüs tespit edildiğinden bulaştırıcılık olabilmektedir. Çin’de tespit edilen ilk vakaların epidemiyolojik özelliklerine bakıldığında virüsün ortalama olarak gelişimini tamamlama sürecinin 5-

6 gün (2-14 gün) olduğu bazı vakalarda 14 güne kadar çıkabileceği tespit edilmiş ve COVID-19'un bulaştırıcılık süresi tam anlamı ile belirlenememiştir (Tiftikçi, 2020: 19).

Virüsün yayılım göstermesi semptomların başlamasından 1-2 gün önce olmakta ve boğaz sürüntülerinde semptomların ortaya çıkış sürecinde viral yük en üst seviyeye yükselmekte, ilk yedi günlük zaman zarfında hızla düşmekle birlikte iki haftadan da uzun sürebilmektedir. Virüs dışkıda özellikle hastalığın 14.gününden sonra pozitif olarak belirlense de bugüne dek yapılan çalışmalarda sadece bir vakanın dışkı örneğinden virüsün tespit edilebilmiş olması ve söz konusu yöntemle bulaşıcılığın henüz bildirilmemiş olması fekal-oral bulaşın ihtimal dahilinde olmadığını düşündürmektedir. İdrar ve kan örneklerinde virüs ender olarak pozitif bulunmakta, virüsün kan bankacılığı açısından bir güvenlik sorunu teşkil etmediği kabul edilmektedir. Bunun yanında yapılan çalışmalarda sperm, vajinal sürüntü ve süt örneklerinde de virüs tespit edilemediği görülmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020: 12).

1.3.1. Covid-19'un Ortaya Çıkması ve Yayılması

Covid-19 enfeksiyonu zaman içerisinde tüm dünya üzerinde hızla yayılmaya başlamış ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi açıklanmıştır (Habibzadeh ve Lang, 2020: 63). Covid-19 enfeksiyonu Türkiye'de ilk olarak 11 Mart 2020 yılından ortaya çıkmıştır (Pınar-Şenkalfa, 2020: 26; Zoralioğlu, 2020: 1). Enfeksiyonun ilk ortaya çıkış nedeni tam olarak açıklanamamakla beraber virüsün hayvanlar üzerinde mutasyon geçirerek insandan insana bulaş özelliği kazandığı düşünülmektedir. Bunun yanında enfeksiyonun farklı bölgelerde yayılımı ve doğurduğu sonuçlar, demografik özellikler, iklim, hijyen, bulaşma özellikleri, nüfus gibi birçok faktöre bağlı olarak farklılık göstermektedir (Türken ve Köse, 2020: 36).

1.3.2. Covid-19 Sürecinde Toplumda Meydana Gelen Değişiklikler

Covid-19 sürecinde toplumsal yapıda birçok değişiklik meydana gelmiştir. Salgın özellikle işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilemiştir. Pandemi süreci iş hayatının ve çalışan bireylerin iş yerinde geçirdikleri zaman dilimlerini etkilemiş. Covid-19 salgını sebebiyle ülkemizde alınan önlemlere karşılık, evden işlerini yürütebilecek kişilere

evde çalışma imkânı sunulmuş, çalışan sayılarında azalmaya gidilmiş, sosyal mesafe korunmaya çalışılmış ancak bir süre sonra hayat durma noktasına geldiğinden kısmi süreli çalışmaya eğilim başlamıştır (Özen, 2020: 78). Bunun yanında pandemi süreci iş yaşamı ile istihdama katılımı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu konuda yapılan birçok çalışmada pandemi sürecinde çalışanların iş yaşamında ciddi sorunlar yaşadıkları (Zhang ve diğerleri, 2020: 242; Robles ve diğerleri, 2021: 494; Fang ve diğerleri, 2021: 1; Cox, 2020: 1), bunun yanında pandemi sürecinin istihdama katılımı olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir (Mack ve diğerleri, 2021: 1; Al-Fadly, 2020: 629; Lemieux ve diğerleri, 2020: 1; Hernandez-Sanchez ve diğerleri, 2020: 1).

Covid-19 süreci ticari yapıyı olumsuz açıdan etkilediğinden toplumun ekonomik formunu da bozmuştur. Yapılan çalışmalar pandemiye bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunların birçok ülkede karşılaşılan ciddi sorun olduğunu göstermektedir (Sandeep Kumar ve diğerleri, 2020: 309; Beckman ve Countryman, 2021: 1595; Roy, 2020: 1; Maital ve Barzani, 2020: 2; Kaye ve diğerleri, 2021: 293; Akbulaev ve diğerleri, 2020: 113). Üretim süreçlerinde özellikle Amerika ve Avrupa'dan alınan hammadde oranlarından azalma yaşanmıştır. Bunun yanında Türkiye'de üretilen pek çok ürünün uzun müddet gümrük kapılarında bekletilmesi ihracat yapılan ülke ve kişiler açısından büyük bir memnuniyetsizlik durumu yaratmıştır (Özen, 2020: 78). Yapılan araştırma bulguları da covid-19 sürecinin ülke ekonomilerine olan yansımaları kısa vadede onarılamayacak şekilde olumsuz sonuçlara yol açacağı ve turizm alanı da bu olumsuz etkilerden doğrudan etkileneceği şeklindedir (Acar, 2020: 7; Sunilingga, 2021: 170; Bakar ve Rosbi, 2020: 189; Skare ve diğerleri, 2021: 1; Almeida ve Silva, 2020: 440).

Ekonomik alanda meydana gelen değişimlere paralel olarak pandemi sürecinde ciddi düzeyde ekonomik durgunluk meydana geldiği görülmektedir (Abbasi-Shavazi, 2020: 289; Estrada, 2020: 139). Ekonomik durgunluk ile birçok ülkede ortaya çıkan ekonomik daralmanın ne zaman biteceğinin bilinmemesi de insanlar için ayrı bir stres kaynağı olmuştur. Ekonomik daralma ve durgunluk düzeyi ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre bazı farklılıklar göstermiş olmakla beraber, ekonomik sorunlar yaşanması her ülkede insanların huzurunun bozulmasına neden olmuştur. Özellikle

birçok sektörde işsizlik oranının artması ve işletmelerin kapanması işsizliğin boyutlarında önemli artışa neden olmuştur (Torun-Kayabaşı, 2020: 18).

Covid-19 süreci toplumun beslenme alışkanlıklarının da önemli ölçüde değişmesine zemin hazırlamıştır. Literatürde farklı örneklem gruplarında yer alan bireyler üzerinde yürütülen çalışmalarda da pandemi sürecinin beslenme alışkanlıklarını etkilediği belirtilmektedir (Teixeira ve diğerleri, 2021: 670; Alhusseini ve Algahtani, 2020: 354; Di Renzo ve diğerleri, 2020: 1; Sanchez ve Sanchez, 2020: 1; Ismail ve diğerleri, 2020: 1). Bu konuda üretilen ve üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada pandemi sürecinde özellikle kitle iletişim araçlarında sunulan reklamların beslenme alışkanlıkları üzerindeki etkileri incelenmiş, çalışmanın sonunda pandemi sürecinde televizyon reklamlarının öğrencilerin iştahını arttırdığı, beslenme alışkanlıklarını genel olarak olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir (Gürel, 2020: 6).

Covid-19 sürecinin toplumsal alanda yarattığı bir diğer değişim ise sağlık hizmetlerinin sunumunda yaşanmıştır (Sutherland ve diğerleri, 2020: 1; Braquehais ve diğerleri, 2020: 1; Baker ve diğerleri, 2021: 1). Türkiye’de semptom gösteren hastaların başvuruda bulunabileceği pandemi hastaneleri hazırlanmış ve buralarda ilk karşılama, tanı koyma basamağının büyük bir bölümünde acil tıp uzmanları ve acil tıp asistanları görev almıştır. Tüm sağlık birimlerinden acil tıp asistanı hastaların gereksinim duyduğu müdahaleleri en kısa zamanda uygulamakla beraber; bu salgından kendisini, ailesini ve diğer şikayetler sebebiyle servise başvuran, hekim müdahalesine ihtiyacı olan hastalarını korumak, salgın durumunun yayılım gösterme düzeyini minimum düzeye çekmek gibi sorumluluklar da yüklenmiştir (Tiftikçi, 2020: 1).

Pandemi süreci insanların psikolojik sağlıklarını da olumsuz yönde etkilemiştir (Thapa ve diğerleri, 2020: 817; Heitzman, 2020: 187; Cullen ve diğerleri, 2020: 1; Greenberg, 2020: 425). Özellikle pandemi ile mücadele sürecinde alınan önlemler insanların maddi ve manevi açıdan zarar görmelerine zemin hazırlamış, buna paralel olarak toplum genelinde depresyon, kaygı ve travma sonrası stres bozukluğu başta olmak üzere birçok psikolojik sağlık sorunu ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırma sonuçları da

pandemi sürecinin psikolojik sağlık problemlerini beraberinde getirdiğini göstermektedir (Koç ve diğerleri, 2021: 146; Erdoğan ve diğerleri, 2020: 24).

1.3.3. Covid-19 Sürecinin Turizme Etkileri

Turizm sektörü birçok ekonomik sektör gibi oldukça dinamik bir yapıya sahip olmakla beraber, dışsal faktörlerden ve krizlerden kolayca etkilenmektedir (Gün ve Tutcu, 2021: 530). Son yıllarda Covid-19 sürecinin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da pandemi sürecinin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Henseler ve diğerleri, 2022: 1; Purba ve diğerleri, 2021: 389; Hoque ve diğerleri, 2020: 52). Turizm alanında faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlarda da pandemi sürecinin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan raporda pandemi sürecinin turizm sektörüne verdiği zarar 2009 yılında yaşanan ekonomik krizden sekiz kat daha yüksektir. Pandemi ortaya çıktıktan sonraki ilk dönemde turizm gelirlerindeki kayıp düzeyi de pandemi sürecinin turizm üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Pandemi sürecinde 2020 yılı Ocak ve Ağustos dönemindeki turizm kayıpları Tablo 1’de sunulmuştur (TÜRSAB, 2020: 6).

Tablo 1.1. 2020 yılı Ocak ve Ağustos döneminde turizm sektöründeki kayıpların bölgesel dağılımı (%)

Bölge	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Yıllık Değişim
Avrupa Ülkelerinin Geneli	5	2	-61	-98	-96	-88	-72	-69	-68
Doğu ve Orta Avrupa	1	-2	-46	-97	-97	-89	-83	-83	-69
Kuzey Avrupa	5	4	-57	-97	-97	-94	-87	-85	-72
Akdeniz Kıyıları ve Güney Avrupa	5	1	-69	-97	-96	-89	-69	-64	-69
Batı Avrupa	8	6	-64	-98	-97	-82	-63	-62	-63

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de pandemi sürecinin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik önlemler alınmış olsa da özellikle seyahat kısıtlamaları turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir (Kervankıran ve Bağmacı, 2021: 263;

Çetin ve Göktepe, 2020: 87). Pandemi sürecinde turizm sektöründe ciddi sorunlar görülmesinin diğer bir nedeni ise turizm sektörüne katkı sağlayan birçok sektör ve iş sahasında yavaşlamanın ortaya çıkmasıdır. Bunun yanında turizme katkı sağlayan birçok iş kolunda çalışmaların kısıtlanması da pandemi sürecinin turizmi olumsuz yönde etkilemesine neden olmuştur (Özçoban, 2020: 855). Turizm sektöründe meydana gelen daralma ve yavaşlama ile birlikte diğer sektörlerde de ciddi ekonomik kayıpların ortaya çıkması küresel düzeyde ekonomik durgunluğa neden olmuştur (TÜRSAB, 2020: 3; Scarborough ve diğerleri, 2021: 26).

Pandemi süreci bazı turizm alanlarında faaliyetlerin neredeyse tamamen durduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; sadık bir müşteri kitlesine sahip olan kruvaziyer turizmi diğer turizm alanlarında olduğu gibi pandemiden en fazla etkilenen alanların başında gelmiştir. Küresel düzeyde yıllık 42 Milyar Dolar gibi ciddi bir ekonomiye sahip olan kruvaziyer turizmi 2020 yılında tamamen durma noktasına gelmiştir. Bu sektörün pandemi sürecindeki durumunu gösteren McKinsey Raporu'nda "Küresel kruvaziyer endüstrisi COVID-19'un başlangıcından bu yana, gelirlerini neredeyse tamamen kaybetti" ifadesi yer almıştır (TÜRSAB, 2020: 10). Turizmin diğer alanlarında da ciddi ekonomik kayıpların yaşandığı ve birçok alanda ziyaretçi sayılarının pandemi öncesi döneme kıyasla ciddi anlamda azaldığı rapor edilmiştir (Urfa ve diğerleri, 2021: 28).

Literatürde yer alan çalışmalarda da Covid-19 sürecinin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir. Acar (2020: 7) tarafından bu konuda yapılan çalışmada Dünya Turizm Örgütü tarafından açıklanan veriler ışığında Covid-19 sürecinin turizm sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmada dünya genelinde birçok hükümetin 31 Aralık 2019 ile 10 Mart 2020 tarihleri arasında karantina ve sokağa çıkma yasağı ilan ettiği belirtilmiş, söz konusu gelişmelerin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

Aylan (2020: 173) tarafından yapılan çalışmada pandemi sürecinin turizm sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmış, araştırma kapsamında pandeminin turizm üzerindeki etkileri psikolojik etkiler, iç turizme etkiler, ekonomiye etki ve olumlu etkiler şeklinde gruplandırılmıştır. Söz konusu çalışmada psikolojik etkiler

incelendiği zaman turistlerin gittikleri ülkelerde karantinaya alınacakları korkusuyla destinasyona yönelmedikleri görülmüştür. İç turizme olan etkiler incelendiği zaman 2020 yılının başında iç turizmde daralma olduğu, yaz döneminde ise özellikle akraba ziyaretlerine bağlı olarak iç turizmde canlanma görüldüğü tespit edilmiştir. Pandeminin turizm ekonomisine olan etkileri incelendiği zaman turistlerin kişi başı harcamalarının bir önceki yıla göre %41.9 oranında azaldığı bulunmuştur. Pandemi sürecinde turizm alanında gözlenen olumlu gelişmenin ise yurt içinde yaşayan ve yurt dışına seyahate çıkacak olan turist harcamalarının azalması olduğu belirtilmiştir.

Yukarıda yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman özellikle pandemi sürecinde ülkelerin uyguladıkları yasakların turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bunun yanında turistlerin pandemi sürecindeki davranış biçimleri ve destinasyona yönelme motivasyonlarının da turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiği zaman, Covid-19 sürecinde turistlerin destinasyon tercihlerinin ve seyahate yönelme motivasyonlarının değişime uğradığı (Sibi ve diğerleri, 2020: 489; Wachyuni ve Kusumaningrum, 2020: 67; Bhatta ve diğerleri, 2022: 1), bunun yanında turistlerin kalabalık ortamlardan kaçınmak ve enfekte olmamak için turistik faaliyetlere ara verdikleri rapor edilmiştir (Yaşar, 2020: 1).

1.4. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Acun-Köksallar ve Esenkal-Çözeli (2022: 431) tarafından yapılan çalışmada meslek yüksekokullarının turizm rehberliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Covid-19 süreci ile birlikte mesleklerine ve turizme bakış açılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada pandemi sürecinden önce mesleklerini yapma konusunda istekli olan öğrencilerin pandemi süreci ile birlikte mesleki planlarını erteledikleri bulunmuştur. Bunun yanında pandemi sürecinde öğrencilerin mesleklerini yapma konusunda kaygılandıkları görülmüş, bazı öğrencilerin ise mesleki kaygılarını yenerek kendini geliştirdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin turizme bakış açılarının ise genel anlamda olumsuz olduğu bulunmuş, öğrencilerin %45 gibi önemli bir bölümünün turist rehberliğinin geleceğini olumsuz gördüğü, buna karşılık öğrencilerin %38'inin turist rehberliği mesleğinin geleceğini olumlu gördükleri bulunmuştur.

Can (2022: 87) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ege bölgesinde bulunan turizm alanlarında görev yapan turist rehberlerinin Covid-19 sürecinde karşılaştıkları mesleki sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmaya bölgede aktif olarak turist rehberliği yapan 183 kişi katılmıştır. Araştırmanın sonunda pandemi sürecinin turist rehberlerini özellikle ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bunun yanında özellikle enfeksiyona yakalanma riskinden dolayı turist rehberlerinin mesleki kaygı yaşadıkları rapor edilmiştir.

Bayhan ve Saldamlı (2022: 1142) tarafından gerçekleştirilen araştırmada Covid-19 sürecinde turist rehberlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin ve işten ayrılma niyetlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Profesyonel turist rehberleri üzerinde yürütölen çalışmada pandemi sürecinin turist rehberliği mesleğini olumsuz yönde etkilediği ve turist rehberlerinde mesleki tükenmişliği arttırdığı bulunmuştur. Bunun yanında pandemi sürecinde turist rehberlerinde mesleki tükenmişlik düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuş, bu kapsamda turist rehberlerinde mesleki tükenmişlik düzeyi arttıka işten ayrılma niyetlerinin de yükseldiği tespit edilmiştir.

Çetinkaya ve İstanbullu-Dinçer (2021: 19) tarafından gerçekleştirilen araştırmada Covid-19 sürecinin turist rehberlerinin yaşam doyumu ve çalışma motivasyonları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada online veri toplama yönteminden faydalanılmış ve çalışma 302 turist rehberinin katılımı ile tamamlanmıştır. Araştırmanın sonunda Covid-19 sürecinin turist rehberlerinin yaşam doyumlarını ve çalışma motivasyonlarını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bunun yanında turist rehberlerinde yaşam doyumu ve iş motivasyonu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuş, bu kapsamda turist rehberlerinde yaşam doyum düzeyi yükseldikçe iş motivasyonlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Özkan ve Yeşildağ (2021: 1603) tarafından yapılan çalışmada Covid-19 sürecinde turist rehberlerinin meslek yaşamlarında ortaya çıkan değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili araştırma toplam 33 turist rehberi üzerinde yürütölmüştür. Araştırmanın sonunda pandemi sürecinin turist rehberliği mesleği açısından birçok olumsuzluğu beraberinde getirdiği bulunmuş, bu süreçte turist rehberlerinin hem

ekonomik hem de sosyal açıdan sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında özellikle ekonomik yetersizlikler nedeniyle turist rehberlerinin birikimleri erimiş ve birçok turist rehberi gelir elde etmek için meslekleri dışında kalan iş kollarında çalışmıştır.

Güzeloğlu (2021: 6) tarafından gerçekleştirilen çalışmada profesyonel düzeyde turist rehberliği yapan bireylerde yurt dışında yapılan turlarda karşılaşılan sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Türkiye’de aktif olarak rehberlik hizmeti veren 25 turist rehberi katılmıştır. Araştırmanın sonunda turist rehberlerinin sık sık yurtdışı turlara gitmelerinin sosyal yaşamlarını ve aile içi ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bunun yanında turist rehberlerinin konaklama işletmeleri ile yeme-içme işletmelerinden hizmet alımı sırasında personelden kaynaklı problemler yaşadıkları tespit edilmiştir.

Gazelci (2021: 4) tarafından yapılan çalışmada turist rehberlerinin mesleklerini uygulama sürecinde karşılaştıkları sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. Kadın turist rehberleri üzerinde gerçekleştirilen araştırmaya toplam 14 turist rehberi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmanın sonunda kadın turist rehberlerinin meslek yaşamlarında sıklıkla tacize uğradıkları, bunun yanında özellikle erkek turistlerin para hırsından dolayı kadın turist rehberlerinin önünü kesmeye yönelik davranışlar içine girdikleri bulunmuştur. Kadın turist rehberlerinin özellikle meslek yaşamlarının ilk yıllarında deneyimsizliğe bağlı sorunlar yaşadıkları, zaman içerisinde yaşadıkları sorunların azaldığı görülmüştür.

Yetgin-Akgün ve diğerleri (2022: 1408) tarafından gerçekleştirilen araştırmada Covid-19 sürecinde turist rehberi adaylarının kariyer planlarında meydana gelen değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmaya turist rehberliği üzerine eğitim alan 75 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonunda turist rehberi adaylarına göre pandemi sürecinin psikolojik açıdan baskı yarattığı, karamsarlık ve içe kapanmanın yanında belirsizliklere neden olduğu tespit edilmiştir. Pandemi sürecinin turizm sektörünü de olumsuz yönde etkilediğini göz önünde bulunduran turist rehberi adaylarının bu süreçte farklı meslek dallarına yönelme eğilimlerinde artış meydana geldiği bulunmuştur.

Coşkun (2021: 4) tarafından yapılan çalışmada Covid-19 sürecinin hem kültür turları hem de turist rehberleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili araştırmaya pandemi sürecinde Efes Antik Kenti içerisinde en az bir kez rehberlik hizmeti veren 15 turist rehberi katılmıştır. Araştırmaya katılan turist rehberlerinin görüşlerine göre pandemi sürecinin turizm sektörünü ve kültür turlarını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bu süreçte turist rehberlerinin hem ekonomik hem de psikolojik sorunlar ile karşılaştıkları görülmüştür. Bunun yanında pandemi sürecine paralel olarak turist rehberlerinin mesleki yetkinlik ve becerilerinde de anlamlı azalmanın meydana geldiği tespit edilmiştir.

Sayal (2020: 5) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Çinli turistlerin rehber eşliğinde katıldıkları turlarda karşılaştıkları sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. Türkiye’de yürütülen turlara katılan turistlerin dahil edildiği araştırmanın sonunda turistlerin ana dillerini bilen personel yetersizliğinden kaynaklı sorunlar yaşadıkları, bunun yanında turların uygulanma süreçlerinin turistlerin kültürel özellikleri dikkate alınmadan tasarlandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle tur şirketlerinin turistlerin ana dillerini iyi bilen tur personeli çalışmalarını gerektiği belirtilmiştir.

Şahin ve Güzel (2020: 257) tarafından yapılan çalışmada olumsuz gelişmeler ile ekonomik krizlerin turizm sektörü ile turist rehberliği mesleğini icra eden bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmaya profesyonel olarak mesleklerini icra eden 65 turist rehberi katılmıştır. Araştırmanın sonunda küresel düzeyde meydana gelen sorunlar ile ekonomik krizlerin turist rehberliği mesleğini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bunun yanında turist rehberlerinin yaşadıkları mesleki sorunların turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği, küresel sorunların aynı zamanda ülkelerin turizm imajlarını zedelediği rapor edilmiştir.

Düzgün ve Kurt (2020: 18) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Covid-19 sürecinin Ankara Turist Rehberleri Odasına bağlı olarak çalışan turist rehberleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Online veri toplama yönteminin kullanıldığı çalışmaya 16 turist rehberi katılmıştır. Araştırmanın sonunda turist rehberlerinin pandemi sürecinde ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşadığı, bunun yanında kendilerine sunulan maddi destekten çok düşük miktarlarda yararlanabildiği tespit

edilmiştir. Araştırmaya katılan rehberlerin büyük bir bölümünün çalışma ortamında gerekli tüm önlemleri almalarına rağmen yine de kendilerini güvensiz hissettikleri bulunmuştur. Gelecek planlamasında ise turist rehberlerinin çoğunluğunun mesleklerinin haricindeki alternatif seçenekler ile akademik kariyere yönelindikleri tespit edilmiştir.

Kılıçhan (2019: 6) tarafından yapılan çalışmada profesyonel turist rehberlerinin meslek yaşamlarında karşılaştıkları sorunların incelenmesi amaçlanmış, araştırmaya aktif olarak turist rehberliği mesleğini icra eden 19 rehber katılmıştır. Araştırmanın sonunda turist rehberlerinin meslek yaşamlarında karşılaştıkları sorunların başında profesyonel turist rehberlerinin mesleğin doğasından kaynaklı sorunlar, seyahat acentalarından kaynaklı sorunlar, konaklama işletmelerinden kaynaklı sorunlar, ulaştırma işletmelerinden kaynaklı sorunlar, müze ve ören yerleri ile ilişkili sorunlar, turistler, meslek örgütleri ve meslektaşlardan kaynaklı sorunların geldiği tespit edilmiştir.

Karakaş (2018: 4) tarafından yapılan çalışmada İstanbul ilinde çalışan turist rehberlerinin mesleki sorunlarının belirlenmesi ve karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonunda turist rehberlerinin mesleklerini icra ederken ciddi sorunlar yaşadıkları ve yaşadıkları sorunların demografik özelliklerine göre bazı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Aynı çalışmada turist rehberlerinin mesleki açıdan birçok sorunla karşılaşmalarına rağmen, turist rehberliği mesleğini tavsiye etme niyetlerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Akbulut (2006: 13) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ege bölgesinde görev yapan profesyonel turist rehberlerinin meslek yaşamlarında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya bölgede resmi olarak görev yapan 225 turist rehberi katılmıştır. Araştırmanın sonunda profesyonel turist rehberlerinin karşılaştıkları problemlerin başında turist gruplarının anlatılanları dinlememesi, turizm bölgesinde satıcıların turistleri rahatsız etmesi ve turistlerin tur programı çerçevesinde belirtilen kurallara uymamalarının geldiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada konaklama işletmelerinden kaynaklı sorunların da turist rehberlerinin mesleklerini icra ederken zorlanmalarına

neden olduğu bulunmuştur. Özellikle konaklama işletmelerinin vaad ettikleri özelliklere sahip olmamasının ve konaklama işletmesi çalışanlarının sergiledikleri olumsuz davranışların turist rehberlerini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında kullanılan çalışma modeline, araştırmanın evren ve örneklem gruplarına, kullanılan veri toplama aracına ve elde edilen verilerin analiz sürecinde kullanılan yöntemle ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Yapılan bu çalışmada sosyal bilimler literatüründe yaygın olarak kullanılan betimsel araştırma modellerinden “Tarama Modeli” kullanılmıştır. Bu araştırma modelinin kullanıldığı akademik çalışmalarda konuya ilişkin mevcut durumun betimlenmesi amaçlanmaktadır. Büyük örneklem gruplarının konuya ilişkin görüşlerinin demografik özelliklere (yaş, mesleki kıdem, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi vb.) göre incelendiği araştırmalarda da tarama modelinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Can, 2014: 8).

2.2. Evren ve Örneklem

Yapılan bu araştırmanın evrenini Kapadokya bölgesinde turist rehberliği yapan bireyler meydana getirmektedir. Araştırmanın örneklem grubu ise Kapadokya bölgesinde profesyonel olarak turist rehberliği yapan 57 erkek ve 27 kadın olmak üzere toplamda 84 turist rehberinden meydana gelmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan turist rehberleri evren içinden tesadüfî örneklem seçim yöntemi ile belirlenmiştir ($\alpha=0,68$). Örneklem grubunu oluşturan turist rehberlerinin cinsiyetlerine, yaş gruplarına ve çalışma yıllarına göre dağılımları aşağıda tablolar halinde açıklanmıştır.

Tablo 2.1. Turist Rehberlerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Dağılımları

Kadın	%32.1 (27 kişi)	
Erkek	%67.9 (57 kişi)	
Toplam	84 kişi	

Tablo 2.1 değerlendirildiğinde katılımcıların %32,1'inin (27 kişi) kadın olduğu, %67,9'unun (57 kişi) ise erkek olduğu, toplamda araştırmaya 84 turist rehberi katıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.2. Turist Rehberlerinin Yaş Değişkeni Dağılımları

22-25	%6 (5 kişi)
25-30	%22.6 (19 kişi)
31-40	%36.9 (31 kişi)
40+ ve üzerinde	%34.5 (29 kişi)

Tablo 2.2'ye göre turistlerin yaş değişkenleri incelendiğinde; turist rehberlerinin %6'sının 22-25 yaş arasında olduğu, 25-30 yaş arasında olan turist rehberlerinin %22,6 oranında olduğu, 31-40 yaş arasında olan %36,9 oranında olduğu, 40+ ve üzerinde olanların %34,5 oranında olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda en fazla katılımcının ise 31-40 yaş grubun da olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.3. Turist Rehberlerinin Hizmet Süresine İlişkin Dağılımları

2 yıldan az	%26.2 (22 kişi)
3-5 yıldır	%20.2 (17 kişi)
6-10 yıldır	%16.7 (14 kişi)
10 yıldan fazla	%36.9 (31 kişi)

Tablo 2.3'e göre, turist rehberlerinin hizmet süresine ilişkin dağılımları değerlendirildiğinde, %26,2'sinin 2 yıldan az olduğu, %20,2'sinin 3-5 yıl arasında olduğu, %16,7'sinin 6-10 yıl arasında olduğu, %36,9'unun ise 10 ve üzerinde olduğu, aynı zamanda katılımcıların %36,9'unun 6-10 yıl arasında hizmet süresine sahip olup çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Yapılan bu araştırmada literatür taraması yapılarak araştırmacı tarafından hazırlanan ve 23 sorudan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki ilk 3 soru ile turist rehberlerinin cinsiyetlerine, yaş gruplarına ve hizmet yıllarına ilişkin görüşlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Diğer 20 soru ile turist rehberlerinin meslekleri ve pandemi sürecinde yaşadıkları sorunlara ilişkin bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır.

2.4. İstatistiksel Analiz

Yapılan bu çalışmanın veri analiz sürecinde SPSS 22.0 programından yararlanılmıştır. Araştırmada katılımcıların konuya ilişkin görüşlerinin betimsel olarak değerlendirilmesinde frekans ve ortalama değerleri incelenmiştir. Değerkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde korelasyon analizi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğinin olumlu bulduğunuz özelliği nedir?*” sorusuna ilişkin yanıt dağılımları

Gelir düzeyi	%66.5 (55 kişi)
Sosyalleşme imkânı	%70.2 (59 kişi)
Çalışma koşulları	%46.4 (39 kişi)
Rehber-Acente ilişkisi	%11.9 (10 kişi)

Tablo 3.1’e göre, turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğinin olumlu bulduğunuz özelliği nedir?*” sorusuna ilişkin yanıt dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %66,5’inin gelir düzeyi yanıtını vermiştir. Sosyalleşme imkânı yanıtını verenlerin %70,2 düzeyinde olduğu, %46,4’ünün çalışma koşulları yanıtını verdiği, %11,9’unun Rehber-Acente ilişkisi yanıtını verdiği, buna paralel olarak katılımcıların en çok katılım gösterdiği yanıtın %70,2 oranında sosyalleşme imkânı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğinin olumsuz bulduğunuz özelliği nedir?*” sorusuna ilişkin yanıt dağılımları

Ücret ve sigorta	%33.3 (28 kişi)
Çalışma şartları	%20.2 (17 kişi)
İş bulma kaygısı	%47.6 (40 kişi)
Rehber - acente ilişkileri	%39.3 (33 kişi)
Turizm sektörünü etkileyen faktörlerin çokluğu	%83.3 (70 kişi)

Tablo 3.2’ye göre, turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğinin olumsuz bulduğunuz özelliği nedir?*” sorusuna ilişkin yanıt dağılımları incelendiğinde

katılımcıların %33,3'ünün ücret ve sigorta yanıtını vermiştir. Katılımcıların %20,2'sinin çalışma şartları yanıtını verdiği, %47,6'sının iş bulma kaygısı yanıtını verdiği, %39,3'ünün rehber- acente yanıtını verdiği, %83,3'ünün turizm sektörünü etkileyen faktörlerin çokluğu yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.3. Turist Rehberlerinin “*Pandemi Süresinin Bu Mesleğe En Çok Yanıyan Olumsuz Etkileri Nelerdir?*” Sorusuna İlişkin Yanıtlarının Dağılımları

Ekonomik zorluklar	%89.3 (75 kişi)
Sağlık ve hastalıktan korunma sorunları	%54.8 (46 kişi)
Stres ve gelecek kaygısı	%75 (63 kişi)
Çalışma şartlarının zorluğu	%27.4 (23 kişi)
İş bulma sorunları	%65.5 (55 kişi)

Tablo 3.3'e göre, turist rehberlerinin “*Pandemi süresinin bu mesleğe en çok yanıyan olumsuz etkileri nelerdir?*” Sorusuna İlişkin Yanıtlarının Dağılımları incelendiğinde, %89,3'ünün ekonomik zorluklar yanıtını verdiği, %54,8'inin Sağlık ve hastalıktan korunma sorunları yanıtını verdiği, %75'inin Stres ve gelecek kaygısı yanıtını verdiği, %27,4'ünün Çalışma şartlarının zorluğu yanıtını verdiği, %65,5'inin iş bulma sorunları yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.4. Turist Rehberlerinin “*Pandemi Sürecinde Rehberlere En Öncelikli Hangi Hak Tanınmalıdır?*” Sorusuna Yönelik Yanıtlarının Dağılımları

Ekonomik destekler (kredi vb.)	%63.1 (53 kişi)
Sağlık konularında destekler (geçici sigorta, hayat sigortası vb.)	%32.1 (27 kişi)
Hastalıktan korunmak için destekler (ücretsiz maske vb.)	%4.8 (4 kişi)

Tablo 3.4'e göre turist rehberlerinin “*Pandemi sürecinde rehberlere en öncelikli hangi hak tanınmalıdır?*” Sorusuna Yönelik Yanıtlarının Dağılımları incelendiğinde, %63.1'inin Ekonomik destekler (kredi vb.) yanıtını verdiği, %32.1'inin Sağlık konularında destekler (geçici sigorta, hayat sigortası vb.) yanıtını verdiği, %4.8'inin Hastalıktan korunmak için destekler (ücretsiz maske vb.) yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.5. Turist Rehberlerinin “*Rehberler Birliğinin, Pandemi Sürecinde Rehberlere Karşı Tutumunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?*” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Oldukça ilgili	%8.3 (7 kişi)
İlgili	%16.7 (14 kişi)
Ne ilgili ne ilgisiz	%27.4 (23 kişi)
İlgisiz	%32.1 (27 kişi)
Kesinlikle ilgisiz	%15.5 (13 kişi)

Tablo 3.5’e göre, turist rehberlerinin “*Rehberler birliğinin, pandemi sürecinde rehberlere karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*” sorusuna verdikleri yanıtların dağılımları incelendiğinde; %8,3’ünün oldukça ilgili yanıtını verdiği, %16,7’sinin ilgili yanıtını verdiği, %27,4’ünün ne ilgili ne ilgisiz yanıtını verdiği, %32,1’inin ilgisiz yanıtını verdiği, %15,5’inin kesinlikle ilgisiz yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.6. Turist Rehberlerinin “*Mesleğini Severek Yapıyorum*” Sorusuna Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%71.4 (60 kişi)
Katılıyorum	%22.6 (19 kişi)
Kararsızım	%6 (5 kişi)
Katılmıyorum	%0
Kesinlikle katılmıyorum	%0

Tablo 3.6’ya göre, turist rehberlerinin “*Mesleğini severek yapıyorum*” Sorusuna Yanıtlarına İlişkin Dağılımları incelendiğinde, %71.4’ünün kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %22.6’sının katılıyorum yanıtını verdiği, %6’sının kararsızım yanıtını verdiği, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum yanıtlarının hiçbir katılımcının vermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.7. Turist Rehberlerinin “*Turist Rehberliği Mesleğinde Olumlu Yönlerin Daha Fazla Olduğunu Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%45.2 (38 kişi)
Katılıyorum	%41.7 (35 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%10.7 (9 kişi)
Katılmıyorum	%2.4 (2 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%0

Tablo 3.7’ye göre, turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğinde olumlu yönlerin daha fazla olduğunu düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları incelendiğinde, %45,2’sinin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %41,7’sinin katılıyorum yanıtını verdiği, %10,7’sinin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %2,4’ünün katılmıyorum yanıtını verdiği, kesinlikle katılmıyorum yanıtını hiçbir katılımcının vermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.8. Turist Rehberlerinin “*Turist Rehberliği Mesleğini Tercih Ettiğim İçin Memnunum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%60.7 (51 kişi)
Katılıyorum	%26.2 (22 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%11.9 (10 kişi)
Katılmıyorum	%1.2 (1kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%0

Tablo 3.8’e göre, turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğini tercih ettiğim için memnunum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları incelendiğinde, %60,7’sinin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %26,2’sinin katılıyorum yanıtını verdiği, %11,9’sinin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %1,2’sinin katılmıyorum yanıtını verdiği, kesinlikle katılmıyorum yanıtını hiçbir katılımcının vermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.9. Turist Rehberlerinin “*Turist Rehberliği Mesleğinde Oda-Rehber İletişiminin Kolaylıkla Sağlandığını Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%25 (21 kişi)
Katılıyorum	%40.5 (34 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%27.4 (23 kişi)
Katılmıyorum	%7.1 (6 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%0

Tablo 39’a göre, turist rehberlerinin “*Turist rehberliği mesleğinde oda-rehber iletişiminin kolaylıkla sağlandığını düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları incelendiğinde, %25’inin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %40,5’inin katılıyorum yanıtını verdiği, %27,4’ünün ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %7,1’inin katılmıyorum yanıtını verdiği, kesinlikle katılmıyorum yanıtını hiçbir katılımcının vermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.10. Turist Rehberlerinin “*Turist Rehberleri Odalarının, Rehberlerin Sorunlarıyla İlgilendiğini Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%11.9 (10 kişi)
Katılıyorum	%33.3 (28 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%40.5 (34 kişi)
Katılmıyorum	%11.9 (10 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%2.4 (2 kişi)

Tablo 3.10’a göre, turist rehberlerinin “*Turist rehberleri odalarının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları incelendiğinde, %11,9’ünün kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %33,3’ünün katılıyorum yanıtını verdiği, %40,5’inin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %11,9’ünün katılmıyorum yanıtını verdiği, %2,4’ünün kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.11. Turist Rehberlerinin “Nevşehir Rehberler Odasının, Rehberlerin Sorunlarıyla İlgilendiğini Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%20.2 (17 kişi)
Katılıyorum	%33.3 (28 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%36.9 (31 kişi)
Katılmıyorum	%7.1 (6 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%2.4 (2 kişi)

Tablo 3.11’e göre, turist rehberlerinin “Nevşehir rehberler odasının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde, %20,2’sinin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %33,3’ünün katılıyorum yanıtını verdiği, %36,9’unun ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %7,1’inin katılmıyorum yanıtını verdiği, %2,4’ünün kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.12. Turist Rehberlerinin “Pandemi Sürecinde, Rehberler Odasının Rehberler İle İletişim Halinde Olup Onların Yaşadığı Sorunları Hafifletmeye Çalıştığını Düşünüyorum” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%8.3 (7 kişi)
Katılıyorum	%23.8 (20 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%31 (26 kişi)
Katılmıyorum	%28.6 (24 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%8.3 (7 kişi)

Tablo 3.12’ye göre, turist rehberlerinin “Pandemi sürecinde, rehberler odasının rehberler ile iletişim halinde olup onların yaşadığı sorunları hafifletmeye çalıştığını düşünüyorum” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde %8,3’ünün kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %23,8’inin katılıyorum yanıtını verdiği, %31’inin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %28,6’sının katılmıyorum yanıtını verdiği, %8,3’ünün kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.13. Turist Rehberlerinin “*Pandemi Sürecinde Rehberler Birliğinin, Rehberlerin Sorunlarını Hafifletmeye Çalıştığını Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%7.1 (6 kişi)
Katılıyorum	%21.4 (18 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%33.3 (28 kişi)
Katılmıyorum	%26.2 (22 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%11.9 (10 kişi)

Tablo 3.13’e göre, turist rehberlerinin “*Pandemi sürecinde rehberler birliğinin, rehberlerin sorunlarını hafifletmeye çalıştığını düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %7,1’inin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %21,4’ünün katılıyorum yanıtını verdiği, %33,3’ünün ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %26,2’sinin katılmıyorum yanıtını verdiği, %11,9’unun kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.14. Turist Rehberlerinin “*Pandeminin turizm üzerindeki olumsuz etkisinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%77.4 (65 kişi)
Katılıyorum	%21.4 (18 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%0
Katılmıyorum	%1.2 (1 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%0

Tablo 3.14’e göre, turist rehberlerinin “*Pandeminin turizm üzerindeki olumsuz etkisinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %77,4’ünün kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %21,4’ünün katılıyorum yanıtını verdiği, %0’ının ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %1,2’sinin katılmıyorum yanıtını verdiği, %0’ının kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.15. Turist Rehberlerinin “*Gerekli Önlemler Alınırsa, Turizmin Pandemi Döneminde / Dönemlerinde De Sorunsuz Devam Edebileceğini Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%17.9 (15 kişi)
Katılıyorum	%40.5 (34 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%25 (21 kişi)
Katılmıyorum	%15.5 (13 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%1.2 (1 kişi)

Tablo 3.15’e göre, turist rehberlerinin “*Gerekli önlemler alınırsa, turizmin pandemi döneminde / dönemlerinde de sorunsuz devam edebileceğini düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %17.9’unun kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %40.5’inin katılıyorum yanıtını verdiği, %25’inin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %15,5’inin katılmıyorum yanıtını verdiği, %1,2’sinin kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.16. Turist Rehberlerinin “*Yeni Nesillere Turist Rehberliği Mesleğini Seçmelerini Öneriyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%29.8 (25 kişi)
Katılıyorum	%25 (21 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%27.4 (23 kişi)
Katılmıyorum	%15.5 (13 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%2.4 (2 kişi)

Tablo 3.16’ya göre, turist rehberlerinin “*Yeni nesillere turist rehberliği mesleğini seçmelerini öneriyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %29.8’inin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %25’inin katılıyorum yanıtını verdiği, %27.4’ünün ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %15,5’inin katılmıyorum yanıtını verdiği, %2,4’ünün kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.17. Turist Rehberlerinin “*Rehberlik Mesleğinin Gelecek Vaad Eden Bir Meslek Olduğunu Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%19 (16 kişi)
Katılıyorum	%32.1 (27 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%27.4 (23 kişi)
Katılmıyorum	%19 (16 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%2.4 (2 kişi)

Tablo 3.17’ye göre, turist rehberlerinin “*Rehberlik mesleğinin gelecek vaad eden bir meslek olduğunu düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %19’unun kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %32.1’inin katılıyorum yanıtını verdiği, %27.4’ünün ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %19 unun katılmıyorum yanıtını verdiği, %2,4’ünün kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.18. Turist Rehberlerinin “*Mesleğin Değişen Şartlardan (Pandemi, Savaş, Ülkesel Sorunlar... Vb.) Oldukça Fazla Olumsuz Etkilendiğini Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%78.6 (66 kişi)
Katılıyorum	%20.2 (17 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%1.2 (1 kişi)
Katılmıyorum	%0
Kesinlikle katılmıyorum	%0

Tablo 3.18’e göre, turist rehberlerinin “*Mesleğin değişen şartlardan (pandemi, savaş, ülkesel sorunlar... vb.) oldukça fazla olumsuz etkilendiğini düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %78.6’sının kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %20.2’sinin katılıyorum yanıtını verdiği, %1.2’sinin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, katılımcılarda hiç birinin katılmıyorum yanıtını ve kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.19. Turist Rehberlerinin “*Değişen Şartlardan Etkilenen Bir Meslek Olması ve Pandemide Yaşadığım Zorluklar Sebebiyle Mesleğimi Değiştirmeyi Düşünüyorum.*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%2.4 (2 kişi)
Katılıyorum	%8.3 (7 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%34.5 (29 kişi)
Katılmıyorum	%36.9 (31 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%17.9 (15 kişi)

Tablo 3.19’a göre, turist rehberlerinin “*Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle mesleğimi değiştirmeyi düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %2.4’sinin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %8.3’ünün katılıyorum yanıtını verdiği, %34.5’inin ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %36.9’unun katılmıyorum yanıtını verdiği, %17.9’unun kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.20. Turist Rehberlerinin “*Değişen Şartlardan Etkilenen Bir Meslek Olması ve Pandemide Yaşadığım Zorluklar Sebebiyle Ek Bir İşte Daha Çalışmayı Düşünüyorum*” Yanıtlarına İlişkin Dağılımları

Kesinlikle katılıyorum	%20.2 (17 kişi)
Katılıyorum	%35.7 (30 kişi)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	%22.6 (19 kişi)
Katılmıyorum	%17.9 (15 kişi)
Kesinlikle katılmıyorum	%3.6 (3 kişi)

Tablo 3.20’ye göre, turist rehberlerinin “*Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle ek bir işte daha çalışmayı düşünüyorum*” yanıtlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; %20.2’sinin kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği, %35.7’sinin katılıyorum yanıtını verdiği, %22.6’sının ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını verdiği, %17.9’unun katılmıyorum yanıtını verdiği, %3,6’sının kesinlikle katılmıyorum yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.21. Likert sorularının ortalama değerleri

	N	Min.	Mak.	Ort.	S.S.
Turist rehberliği mesleğini severek yapıyorum	84	1,0	5,0	4,655	,5910
Turist rehberliği mesleğinde olumlu yönlerin daha fazla olduğunu düşünüyorum.	84	1,0	5,0	4,298	,7570
Turist rehberliği mesleğini tercih ettiğim için memnunum.	84	1,0	5,0	4,429	,7959
Turist rehberliği mesleğinde oda-rehber iletişiminin kolaylıkla sağlandığını düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,810	,9115
Turist rehberleri odalarının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,405	,9329
Nevşehir Rehberler Odasının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,619	,9682
Pandemi sürecinde, rehberler odasının rehberler ile iletişim halinde olup onların yaşadığı sorunları hafifletmeye çalıştığını düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,000	1,0976
Pandemi sürecinde rehberler birliğinin, rehberlerin sorunlarını hafifletmeye çalıştığını düşünüyorum.	84	1,0	5,0	2,857	1,1101
Pandeminin turizm üzerindeki olumsuz etkisinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünüyorum.	84	1,0	5,0	4,750	,5119
Gerekli nlemler alınırsa, turizmin pandemi döneminde / dönemlerinde de sorunsuz devam edebileceğini düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,607	,9820
Yeni nesillere turist rehberliği mesleğini seçmelerini öneriyorum.	84	1,0	5,0	3,643	1,1369
Rehberlik mesleğinin gelecek vaad eden bir meslek olduğunu düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,512	1,0585
Mesleğin değişen şartlardan (pandemi, savaş, lkesel sorunlar... vb.) oldukça fazla olumsuz etkilendiğini düşünüyorum.	84	1,0	3,0	4,774	,4486
Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle mesleğimi değiştirmeyi düşünüyorum.	84	1,0	5,0	2,405	,9584
Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle ek bir işte daha çalışmayı düşünüyorum.	84	1,0	5,0	3,488	1,1247

Rehberlerin, bu mesleği tercih ettiği için memnun olsalar da gelecek vaad eden bir meslek olduğunu beklenen ölçüde düşünmedikleri görülmüştür. Aynı durum işini severek yapan ve meslekteki olumlu yönlerin fazla olduğunu düşünenler için de geçerlidir. Ayrıca mesleği tercih ettikleri için memnun olmak ve işini severek yapmak konusundaki sonuç maksimum seviyeye yakın olmasına rağmen mesleği yeni nesillere önermek konusundaki sonuç beklenen seviyenin altında kalmıştır.

Rehberlerin, mesleğin değişen şartlarından oldukça fazla olumsuz etkilendiğini düşünme seviyeleri maksimuma yakınken, değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması sebebiyle mesleği değiştirmeyi düşünme seviyeleri oldukça düşük düzeydedir. Mesleği değiştirmek yerine, ek bir işte daha çalışmayı düşünme seviyeleri daha yüksek düzeydedir.

Rehberlerin, Oda-Rehber iletişiminin kolaylıkla sağlandığını düşünmeleri ve hem Nevşehir Rehberler Odası'nın hem de diğer rehber odalarının rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünme seviyeleri beklenen seviyedeysen, bu seviye pandemi dönemindeki sorunlarla ilgilenme konusunda daha düşük bir seviyede karşımıza çıkmaktadır.

Rehberler birliğinin, pandemi döneminde rehberlerin sorunlarıyla beklenen ölçüde ilgilenmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Rehberler birliğinin pandemi dönemindeki sorunlarla ilgilenmesi seviyesi, odaların pandemi dönemindeki sorunlarla ilgilenmesi seviyesine kıyasla daha düşük düzeydedir.

Pandeminin turizm üzerindeki etkilerinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünmeleri konusunda alınan sonuçlar maksimuma yakın seviyedir. Bu durum bizlere pandemi döneminde turist rehberlerinin oldukça fazla etkilendiğini göstermektedir.

Tablo 3.22. İncelenen Değişkenler Arasındaki Korelasyon İlişkileri

	Soru1	Soru2	Soru3	Soru4	Soru5	Soru6	Soru7	Soru8	Soru9	Soru10	Soru11	Soru12	Soru13	Soru14	Soru15	Soru16	Soru17	Soru18	Soru19
Tatmin																			
Soru1	1																		
Soru2	,142	1																	
Soru3	,070	,466**	1																
Soru4	-,164	-,045	-,092	1															
Soru5	,006	,171	-,131	-,141	1														
Soru6	-,144	-,158	-,122	,073	,152	1													
Soru7	-,033	-,281**	-,299**	,070	,152	,636**	1												
Soru8	-,046	-,335**	-,334**	,000	,185	,549**	,566**	1											
Soru9	-,117	-,088	-,094	,105	,277*	,279*	,223*	,180	1										
Soru10	-,084	-,128	,012	-,026	,506**	,257*	,152	,121	,588**	1									
Soru11	-,061	-,096	-,177	,071	,254*	,231*	,255*	,230*	,654**	,533**	1								
Soru12	-,047	,194	-,018	,169	,442**	,074	,203	,083	,241*	,529**	,340**	1							
Soru13	,096	,240*	-,029	-,111	,684**	,108	,123	,275*	,163	,475**	,195	,623**	1						
Soru14	,013	-,104	,125	-,010	-,060	,110	-,023	,089	-,026	,013	,049	-,107	-,170	1					
Soru15	,141	-,108	-,138	-,068	,132	,033	,111	,172	,023	,070	-,045	,089	,213	,066	1				
Soru16	,098	,023	-,187	,009	,240*	,406**	,419**	,371**	,213	,229*	,105	,154	,293**	-,010	,207	1			
Soru17	,044	,163	-,024	-,057	,217*	,247*	,199	,151	,090	,141	,004	,176	,401**	-,206	,219*	,574**	1		
Soru18	-,120	-,089	,048	-,050	-,171	,111	-,154	0,39	-,077	-,038	-,062	-,196	-,283**	,380**	-,232*	-,137	-,210	1	
Soru19	,239*	,028	,094	-,132	-,068	-,388**	-,467**	-,214	-,118	-,010	-,156	-,206	,010	-,160	,030	-,385**	-,195	,019	1
Soru20	-,019	-,142	-,073	-,166	-,076	-,197	-,159	-,115	,033	-,030	,073	-,137	-,204	,256*	-,097	-,258*	-,131	,317**	,306**

Soru1: Cinsiyetiniz?

Soru2: Yaşınız?

Soru3: Kaç yıldır rehberlik mesleği ile uğraşıyorsunuz?

Soru4: Pandemi sürecinde rehberlere en öncelikli hangi hak tanınmalıdır?

Soru5: Rehberler birliğinin, pandemi sürecinde rehberlere karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Soru6: Turist rehberliği mesleğini severek yapıyorum.

Soru7: Turist rehberliği mesleğinde olumlu yönlerin daha fazla olduğunu düşünüyorum.

Soru8: Turist rehberliği mesleğini tercih ettiğim için memnunum.

Soru9: Turist rehberliği mesleğinde oda-rehber iletişiminin kolaylıkla sağlandığını düşünüyorum.

Soru10: Turist rehberleri odalarının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum.

Soru11: Nevşehir Rehberler Odasının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum.

Soru12: Pandemi sürecinde, rehberler odasının rehberler ile iletişim halinde olup onların yaşadığı sorunları hafifletmeye çalıştığını düşünüyorum.

Soru13: Pandemi sürecinde rehberler birliğinin, rehberlerin sorunlarını hafifletmeye çalıştığını düşünüyorum.

Soru14: Pandeminin turizm üzerindeki olumsuz etkisinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünüyorum.

Soru15: Gerekli önlemler alınırsa, turizmin pandemi döneminde / dönemlerinde de sorunsuz devam edebileceğini düşünüyorum.

Soru16: Yeni nesillere turist rehberliği mesleğini seçmelerini öneriyorum.

Soru17: Rehberlik mesleğinin gelecek vaad eden bir meslek olduğunu düşünüyorum.

Soru18: Mesleğin değişen şartlardan (pandemi, savaş, ülkesel sorunlar... vb.) oldukça fazla olumsuz etkilendiğini düşünüyorum.

Soru19: Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle mesleğimi değiştirmeyi düşünüyorum.

Soru20: Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle ek bir işte daha çalışmayı düşünüyorum.

Yeni nesillere mesleği seçmelerini önermek ve bu mesleği tercih ettiği için memnun olmak arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir($r=0.371$, $p<0.01$). Mesleği önermek ve işini severek yapmak arasındaysa güçlü olmasa da pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir($r=0.406$, $p<0.01$).

Oda-Rehber ilişkisi incelendiğinde, rehberlerle iletişim ve rehberlerin sorunlarını çözme konusunda ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır($r=0.588$, $p<0.01$). Rehber-Birlik ilişkisi incelendiğinde ise rehberlerin sorunlarıyla ilgilenilmesi ve pandemi sürecinde destek olunması arasında yine pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir($r=0.684$, $p<0.01$).

Meslekteki olumlu yönlerin daha fazla olduğunu düşünmek ile değişen şartlarından etkilenmesi nedeniyle mesleğini değiştirmeyi düşünmek arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir($r=-0.467$, $p<0.01$). Mesleği severek yapmak ve değişen şartlarından etkilenmesi nedeniyle mesleğini değiştirmeyi düşünmek arasında ise yine negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir($r=-0.388$, $p<0.01$).

Turist rehberliğini severek yapmak ve meslekteki olumlu yönlerin daha fazla olduğunu düşünmek arasında güçlü pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.636$, $p<0.01$).

Turist rehber odalarının rehberlerin sorunlarıyla ilgilenmesi ve Nevşehir rehberler odasının rehberlerin sorunlarıyla ilgilenmesi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.533$, $p<0.01$). Odaların rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünenlerin, pandemi döneminde de destek olunduğuna yönelik cevap verdikleri görülmüştür.

Mesleği yapma süresi ile mesleği seçtiği için memnun olmak arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0.334$, $p<0.01$).

Mesleğin değişen şartlardan oldukça fazla olumsuz etkilenmesi düşünüldükçe, mesleği gelecek nesillere önerme fikrinin azalmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma

Turizm sektörü ülkelerin finansal açıdan güçlü hale gelmelerine, bunun yanında hem yerel hem de bölgesel kalkınmanın desteklenmesine önemli katkı sağlayan sektörler arasında yer almaktadır (Rogerson, 2015: 277; Ibanescu ve diğerleri, 2018: 1; Ribeiro ve diğerleri, 2017: 717; Paci ve Marrocu, 2013: 1). Bu nedenle özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin turizmi geliştirmeye yönelik politikalar yürüttüğü görülmektedir (Alavi ve Yasin, 2000: 147; Metodijeski ve Temelkov, 2014: 231). Buna karşılık bazı olumsuzluklar turizm sektörünün ciddi zarar görmesine zemin hazırlamaktadır. Söz konusu olumsuzluklar arasında küresel salgınlar önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde sosyal ve ekonomik düzenin bozulmasına neden olan Covid-19 süreci turizm sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir (Cepni ve diğerleri, 2023: 906; Koçak ve diğerleri, 2023: 742; Das ve diğerleri, 2023: 92; Muragu ve diğerleri, 2021: 1). Bu süreçte turizm sektöründe önemli bir istihdam alanına sahip olan turist rehberleri de ciddi sorunlar ile karşılaşmış olup, pandemi sürecinde turist rehberlerinin sorunlarının ele alındığı bu araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin görüşlerine göre mesleklerinin olumlu yönlerinin başında gelir düzeyinin yüksek olması, sosyalleşme imkânı sunması ve çalışma koşullarının zorlu olmamasının geldiği tespit edilmiştir. Bazı katılımcıların ise rehber ve acente ilişkisini olumlu bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim alanyazında bu konu üzerinde yapılan çalışmalar mevcuttur. Söz konusu çalışmalarda elde edilen bulgular da bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Lugosi ve Bray, 2008: 467; Huang ve diğerleri, 2010: 3). Köroğlu (2014: 1) tarafından yapılan araştırmada turizm rehberliği öğrencilerinin meslek seçimi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 148 turizm rehberliği

bölümü öğrencisi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda turizm rehberliği öğrencilerinin deneyime açıklık gibi kişilik özellikleriyle meslek tercihleri arasında olumlu yönde ilişki olduğu, özetle bireyler sosyalleşme amaçlı ve çalışma şartlarının daha rahat olmasından dolayı mesleği tercih ettikleri rapor edilmiştir. Gündüz ve Yıldız (2020: 2214) tarafından yapılan araştırmada Türk ve Polonyalı turist rehberlerinin gelir düzeylerinin ve iş bulma durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda turist rehberleri 12 aylık bir gözlem yapılmış olup, gelir düzeyinin hangi ülkede ve mesleği tercih etme boyutunda etkili değişkenler olduğu sonucuna varılmıştır.

Aynı zamanda literatürde yine turist rehberlerinin mesleklerini icra ederken ekonomik kaygı düzeylerinin ve mesleklerine ilişkin bağılıkları konusunda yapılan araştırmada, elde edilen bulgulara değerlendirildiğinde ekonomik kaygının mesleği yapma boyutunda etkili olduğu, turist rehberlerinin gelir düzeyinin düşük olmasının rehberlik mesleğini bırakmaya eğilimlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, turist rehberlerinin mesleki tercihlerinde gelir faktörünün oldukça etkili bir unsur olduğu söylenebilir (Temizkan ve Arı, 2019: 65). Yıldız (2019: 623) tarafından yapılan araştırmada da yine turist rehberlerinin mesleki tercih nedenleri incelenmiş ve ekonomik boyutun turist rehberlerini tercih etme nedenleri boyutunda etkilediği sonucuna varılmıştır.

Aynı zamanda literatürde yer alan çalışmalarda sosyal boyutunda mesleki tercihleri etkilediğine ilişki bulgulara rastlanmıştır. Bu konu üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde Güçlütürk-Baran (2019: 26) tarafından yapılan araştırmada turist rehberliği mesleğini tercih etme nedenleri incelenmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde; turist rehberlerinin mesleği tercih etme nedenlerinin başında gelir düzeyinin yüksek olması, sosyalleşme imkânı sunması ve çalışma şartlarının ağır olmaması gibi alt boyutların olduğu bulunmuştur.

Yapılan bu çalışmada turist rehberliği mesleğinin sahip olduğu olumsuz özelliklerin başında ücret yetersizliği ve sigorta imkânının bulunmaması, iş bulma kaygısı ve turizm sektöründeki olumsuzlukların turist rehberliğini de olumsuz yönde etkilemesinin geldiği tespit edilmiştir. Nitekim literatürde bazı araştırmalar bu

bulguları destekler niteliktedir (Kapa ve diğeri, 2023: 491; Özsoy, 2023: 6). Akbulut (2006: 177-179) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin mesleki sorunlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya Ege bölgesinde görev yapan turist rehberleri dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin en çok vurguladığı mesleki olumsuzların başına sigorta imkânının olmaması, ücret boyutunun az olması, yılın belirli dönemlerinde çalışma imkânı buldukları bulunmuştur. Bu konu üzerinde yapılan bir diğeri araştırmada ise turist rehberlerinin mesleki olumsuzluklarının en başında ücret yetersizliği olduğu belirtilmektedir (İlhan ve Soybalı, 2018: 13). Bunun yanında hizmet sektöründe yapılan farklı çalışmalarda ücret yetersizliği ve işsizlik kaygısı gibi sorunların farklı meslek dallarında da yaygın karşılaşılan bir durum olduğu görülmektedir (Cingöz, 2021: 1; Kıcı, 2017: 1369; Çakır, 2007: 117; İslamoğlu, 2014: 123; Etc ve diğeri, 2021: 173). Bu kapsamda turist rehberlerinin işsizlik kaygısı ve ücret yetersizliği gibi konularda yaşadıkları sorunların diğeri meslek dallarında olduğu gibi ülkemizin temel problemleri arasında olduğu söylenebilir. Bunun yanında yapılan çalışmalarda pandemi sürecinin de işsizlik kaygısını arttıran olumsuzluklar arasında yer aldığı belirtilmektedir (Dönmez-Kara ve Karaaslan, 2022: 155; Bozkurt, 2020: 115; Ağan, 2020: 1001).

Yüzbaşıoğlu (2022: 15) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin iş sağlığı ve güvenliği hususlarıyla farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 375 turist rehberi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde, turist rehberlerinin %80'inin strese maruz kaldığı, rehberlerden %15,5'inin sigortasız olduğu, çoğunluğun sağlıksız ve elverişsiz şartlarda çalıştığı, %40'ının Covid -19 salgınına ilişkin farkındalıklarının olmadığı ve yurtdışı çalışmalarına ekonomik zorluklar nedeniyle gittiği, diğeri olumsuzlukların ise mesleki deformasyonlar yaşadıkları, her rehberin mutlaka bir kez ses kısıklığı yaşadığı, aynı zamanda bağlı oldukları acentelerin salgına ilişkin yeterli önlemler almadıkları sonucuna varılmıştır.

Yapılan çalışmada pandemi sürecinin turist rehberliği mesleğini olumsuz yönde etkilediği, en büyük olumsuzlukların başında ekonomik zorluklar ile stres ve gelecek kaygısının geldiği bulunmuştur. Söz konusu zorlukları sırasıyla iş bulma sorunu, sağlık ve hastalıktan korunma sürecinde yaşanan sorunlar ve çalışma şartlarının daha

zor hale gelmesinin takip ettiği görülmüştür. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiği zaman pandemi sürecinde iş bulma sorunu ile hastalığa yakalanma kaygısı ve ekonomik zorlukların birçok meslek dalının ortak sorunu haline geldiği belirtilmektedir (İbrahim ve diğerleri, 2022: 1; Yao ve Wu, 2022: 949; Pompili ve diğerleri, 2022: 59; Shah ve diğerleri, 2021: 101; Drake ve diğerleri, 2021: 388). Eser ve Şahin (2020: 1344) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin yaşadığı olumsuzların incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 28 turist rehberi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin ödemeleri en taban rakamdan almaları, mesleğin getirdiği stres boyutu, mesleki kaygıların olması gibi faktörlerin yaşadıkları olumsuzluklarda sıklıkla yaşanan durumlar olarak bulunmuştur. Türkmen (2023: 312) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin olumsuz görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 12 sertifikası olan turist rehberi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin olumsuz görüşlerinin; taban ücretin altında ücret kabul edilmesi, kaçak rehberlik yapılması, acentelerin tur iptallerinin turist rehberlerine bildirilmemesi, verilen hizmetlerin bedelinin ödenmemesi, turun başka bir turist rehberinden çalınması, ideolojik baskı gibi alt boyutlar olduğu bulunmuştur.

Pelit ve Gökçe (2019: 1) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin istihdam alanlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde turist rehberlerinin iş bulma konusunda kaygı yaşadıkları rapor edilmiştir. Yenipınar ve diğerleri (2014: 86) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin meslek kanununun ve mesleki örgütlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda turist rehberlerine ilişkin kanuni haklarının ve yaptırım var olduğu ancak korunmaları konusunda yetersiz olduğu bu nedenle turist rehberlerinin bu konuda olumsuz görüşlerinin olduğu rapor edilmiştir.

Düzgün ve Kurt (2020: 18) tarafından yapılan araştırmada covid-19 pandemi sürecinde turist rehberlerinin üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 16 turist rehberi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin pandemi sürecinde olumsuz yönde etkilendiği, en fazla etkilendikleri alt boyutların ise sosyal desteğin ve maddi desteğin yetersizliği, ekonomik açıdan yaşanan sıkıntılar, aynı zamanda turist rehberlerinin sağlık açısından da güvenli ortamda çalışmadıkları, işsizlikle burun buruna geldikleri bu nedenle de gelecek planlaması konusunda ümitsiz

oldukları ve yüksek düzeyde stres yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Ayaz ve Demir (2020: 415) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin iş yaşamlarında yaşadıkları stresin nedenlerinin araştırması amaçlanmıştır. Çalışmaya 395 turist rehberi dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda tur rehberleri arasında algılanan en önemli iş stresi faktörünün yasal ve organizasyonel gerginlik (düşük taban ücret/maaş, yasadışı tur rehberleri, karar alma sürecine katılım eksikliği, aşırı kontrol) olduğunu ve bunun Bunun operasyonel, psikolojik ve sosyal, sektörel, mesleki ve son olarak işin doğasından kaynaklanan zorlukların takip ettiği sonucuna varılmıştır.

Savun (2023: 4) tarafından yapılan araştırmada pandemi döneminde turist rehberlerin durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda pandemi döneminde rehberlerin en fazla maddi unsurlar ve sağlık sorunlarına dolayı olumsuzluk yaşadıkları, bunun yanın mesleklerine ilişki destek göremedikleri ve işi bırakmaları konusunda düşüncelerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda Göç (2022: 4) tarafından yapılan araştırmada covid-19 sürecinde turist rehberlerinin yaşadığı olumsuzlukların incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, turist rehberlerinin yüksek düzeyde stres yaşadıkları, ekonomik açıdan zorlandıkları ve iş yaşamından uzak kaldıkları bulunmuştur.

Yürütülen bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin pandemi sürecinde kendilerine yeni haklar tanınması gerektiği görüşünde birleştikleri bulunmuştur. Söz konusu hakların başında ekonomik destekler (kredi vb.) sağlık konularında destekler (geçici sigorta, hayat sigortası vb.) ve hastalıktan korunmak için desteklerin (ücretsiz maske vb.) geldiği tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde söz konusu araştırma bulgularıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir (Abd El Kafy, 2020: 113).

Acun-Kökalanlar ve Esenkal-Çözeli (2022: 431) tarafından yapılan araştırmada meslek yüksekokul öğrencilerinin turist rehberliği bölümünde öğrenim görenlerin turizme ve mesleğe yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, katılımcıların bu dönemde sağlıklarının tehdit edildiği, turist rehberlerinin planlarında ani değişimlerin yaşandığı, özgürlüklerinin kısıtlandığı, katılımcıların bu dönemde mesleklerine ilişkin kaygı yaşadıkları, bu dönemde maddi veya bir diğer unsur kapsamında destek görmedikleri, bu konuda

kendi rehberler birliğinden yeterli düzeyde tutum ve destek göremedikleri bu nedenle yaşadıkları olumsuzlukların en başında geldiği rapor edilmiştir. Yine bu konu üzerinde yapılan bir diğer araştırmada bulguları bizim bulgularımızla benzerlik göstermektedir.

Bayhan ve Saldamlı (2022: 1142) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin covid-19 sürecinde işten ayrılma niyetlerinin ve tükenmişliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin pandemi döneminde olumsuz yönde etkilendiği, uygulanan teşvik ve desteklerden faydalanma seviyelerinin kısıtlı olduğu, aynı zamanda sağlıklarının riske girme olasılığından oldukça şikayetçi oldukları bundan dolayı işten ayrılmayı düşündükleri sonucuna varılmıştır.

Yapılan bu çalışmada turist rehberlerinin mesleklerini severek yapma düzeylerine ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, turist rehberlerinin %71.4 gibi önemli bir bölümünün mesleklerini severek yaptığı, mesleğini sevmeden yapan turist rehberi oranının oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Kurnaz ve Kurnaz (2018: 237) tarafından yapılan araştırmada turist rehberliği eğitimi alan bireylerin geleceğe ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda ise katılımcıların turist rehberliği branşını severek tercih ettikleri, mesleği sevmiyorum cevabı verenlerin düzeylerinin oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Yumuk ve Koçoğlu (2020: 189) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin mesleki bağlılıkları üzerinde yapılan araştırmada, 265 turist rehberi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda ise turist rehberlerinin bağlılıklarının yüksek olduğu bulunmuştur. Bunun altında yatan nedenler araştırıldığında ise mesleklerini severek yaptıkları yatmaktadır.

Yürütülen bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin mesleklerinin olumlu yönleri olduğu düşüncesine katılan düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Turist rehberlerinin %45.2'sinin mesleklerinin olumlu yönleri olduğu görüşüne kesinlikle katıldığı ve %41.7'sinin bu görüşe "Katılıyorum" cevabını verdiği tespit edilmiştir. Güzel ve Köroğlu (2015: 155) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin negatif ve pozitif görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 136 birey dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin çoğunluğunun mesleklerine yönelik olumlu yönde görüşlerinin olduğu bulunmuştur. Tolga ve diğerleri (2015: 33) tarafından yapılan araştırmada turist rehberlerinin mesleki tutumlarının ve görüşlerinin

incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 281 birey dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda katılımcıların :%56,3'ünün turist rehberliği mesleğine ilişkin olumlu yönde görüşlerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Yürütülen bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin bu mesleği tercih ettikleri için memnun olma düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Turist rehberlerinin %60.7'sinin mesleklerinin mesleği tercih ettiği için memnun olma durumuna kesinlikle katıldığı ve %26.2'sinin bu görüşe “Katılıyorum” cevabını verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yer alan benzer çalışmalarda da turist rehberlerinin mesleklerinden memnun olma düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Karakas, 2018: 4; Köroğlu, 2012: 275). Bu araştırmaya katılan turist rehberlerinin tercih ettikleri meslekten memnun olmalarının temelinde mesleği kendi isteği ile tercih etmelerinin yattığı düşünülebilir. Bu görüşü destekleyen çalışmalarda da mesleği kendi isteği ile tercih etmenin mesleki tutum ve davranışları olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (Polat ve diğerleri, 2009: 217; Erbil, 2004: 56).

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Turist rehberliği mesleğinde oda-rehber iletişiminin kolaylıkla sağlandığını düşünüyorum” görüşüne %25'inin kesinlikle katıldığı ve %40.5'inin katıldığı bulunmuştur. “Turist rehberliği mesleğinde oda-rehber iletişiminin kolaylıkla sağlandığını düşünüyorum” görüşüne katılmayan turist rehberi oranının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Bilindiği gibi iş yaşamında çalışanların algıladıkları sosyal desteğin yüksek düzeyde olması hem mesleki tutumlarını hem de çalışma performanslarını olumlu yönde etkilemektedir (Stamper ve Johlke, 2003: 569; Ali ve diğerleri, 2013: 369). Bu noktada oda-rehber iletişiminin kalitesi olmamasının pandemi sürecinde turist rehberlerinin algıladıkları sosyal desteğin düşük olmasına zemin hazırladığı, bu durumun da turist rehberlerinin mesleki konularda sorun yaşamalarına zemin hazırladığı söylenebilir.

Yapılan bu çalışmada turist rehberlerinin “Turist rehberleri odalarının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum” görüşüne katılma düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Buna karşılık turist rehberlerinin “Nevşehir Rehberler Odasının, rehberlerin sorunlarıyla ilgilendiğini düşünüyorum” görüşüne katılma düzeylerinin %20.2 ile kesinlikle katılıyorum ve %33.3 ile katılıyorum düzeyinde olduğu

sonuçlarına ulaşılmıştır. Turist rehberleri odası farklı bölgelerde yer alan ve Turist Rehberliği Birliği bünyesindeki kuruluşlar olmakla beraber, birer kamu kurumu niteliğindedirler (Karakaş, 2018: 39). Araştırmada rehberler odasının genel anlamda turist rehberlerinin sorunları ile ilgilenmesinin pandemi sürecinde turist rehberlerinin mesleklerini devam ettirmelerine katkı sağladığı düşünülebilir. Ancak yapılan literatür taraması sonunda pandemi sürecinde rehber odalarının turizm paydaşları ile ilişkilerinin ele alındığı çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda pandemi sürecinde turist rehberleri odalarının tutum ve davranışlarının ele alındığı yeni çalışmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Pandemi sürecinde, rehberler odasının rehberler ile iletişim halinde olup onların yaşadığı sorunları hafifletmeye çalıştığımı düşünüyorum” görüşüne katılma düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Profesyonel düzeyde yürütülen turist rehberliği mesleği hem fiziksel efor hem de entelektüel ve duygusal emek gerektiren bir meslek dalıdır. Bu nedenle turizm sektöründe herhangi bir sorun yaşanmadığı dönemlerde de turist rehberlerinin mesleki anlamda birçok sorun ile karşılaşmaları muhtemel bir durumdur (Güzel ve diğerleri, 2014: 173). Bunun yanında Covid-19 sürecinin turizm sektörü üzerindeki olumsuz etkilerine bağlı olarak turist rehberlerinin de bu süreçte yaşadığı zorluklar artış göstermiştir (Grancay, 2020: 81; Nyawo, 2020: 1144; Zerajic, 2021: 62). Meslek yaşamında çalışanların karşılaştıkları sorunların en aza indirilmesinde iş dünyasından aldıkları sosyal desteğin önemli bir yere sahip olduğu göz önünde bulundurulduğu zaman, araştırmaya katılan turist rehberlerinin görüşlerine göre pandemi sürecinde rehberler odasının kendilerine sunduğu katkıların yetersiz olduğu söylenebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Pandeminin turizm üzerindeki olumsuz etkisinden en çok etkilenenlerden birinin turist rehberleri olduğunu düşünüyorum” görüşüne turist rehberlerinin %77.4’ünün kesinlikle katıldığı, %21.4’ünün ise katılıyorum yanıtını verdikleri bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde pandemi sürecinin özellikle turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemesinin yattığı düşünülebilir. Literatürde yer alan çalışma bulguları da pandemi sürecinde özellikle ulaşım sistemlerindeki kısıtlamaların, karantina uygulamalarının, insanların sağlıkla ilgili endişelerinin ve ülkelerin sağlık konusunda aldığı önlemlerin

turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Riadil, 2020: 1; Nagaj ve Zuromskaite, 2021: 1; Pavaluc-Melinte ve diğerleri, 2020: 111). Bunun yanında literatürde yer alan bilgilere göre turist rehberliği mesleği turizm sektörü içinde önemli bir istihdam alanıdır. Turist rehberlerinin temel görevlerinin başında hem turistlere yol gösterme ve turistleri bilgilendirme hem de ülke imajının gelişmesine katkı sağlama görevleri gelmektedir (Karakaş, 2018: 4). Bu kapsamda pandemi sürecinde turist sayısındaki düşüş ve turizm sektöründeki daralmaya bağlı olarak turist rehberliği mesleğinin de zarar görmesinin beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Gerekli önlemler alınırsa, turizmin pandemi döneminde / dönemlerinde de sorunsuz devam edebileceğini düşünüyorum” görüşüne turist rehberlerinin %17.9’unun kesinlikle katılıyor, %40.5’inin ise katılıyor yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiği zaman ülkelerin pandemi sürecinin beraberinde getirdiği olumsuzlukları en aza indirmek için birçok uygulama yürüttüğü görülmektedir. Ülkelerin ekonomik alanda da pandemi sürecini sağlıklı bir şekilde geçirmek için bazı tedbirler aldığı bilinmektedir (Davalgi ve diğerleri, 2020: 288; Rahmet-Güner ve diğerleri, 2020: 1). Ancak pandemi süreci ile birlikte turizm sektöründe meydana gelen yavaşlama ve olumsuzluklar göz önünde bulundurulduğu zaman, pandemi sürecinde alınan tedbirlerin turizm sektöründe faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Yeni nesillere turist rehberliği mesleğini seçmelerini öneriyorum” görüşüne %29.8’inin kesinlikle katıldığı, %25’inin ise katıldığı tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde turist rehberlerinin mesleklerini sevmelerinin ve yaptıkları işin gelecek vaad eden bir yapıya sahip olduğunu düşünmelerinin yattığı düşünülebilir. Buna karşılık turist rehberlerinin mesleklerini gelecek nesillerin de yapması konusundaki görüşlerinin bölgesel farklılıklar gösterdiği göze çarpmaktadır. Bu düşüncüyü savunan bir çalışmada farklı turistik bölgelerde görev yapan turist rehberlerinin mesleklerini sevmeye ve mesleklerini gençlere tavsiye etme durumlarının incelenmesi amaçlanmış, söz konusu çalışmada rehberlerin genel anlamda mesleklerini sevdiğini bulunmuş, ancak mesleklerini gelecek nesillere tavsiye etme konusunda çelişkili oldukları rapor edilmiştir (Güzel ve

diğerleri, 2014: 181). Bu konuda İstanbul ilinde görev yapan turist rehberleri üzerinde yürütölen diğer bir çalışmada ise turist rehberlerinin hem mesleklerini sevmeye hem de başka kişilere tavsiye etmeye niyetlerinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Karakaş, 2018: 4).

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Rehberlik mesleğinin gelecek vaad eden bir meslek olduğunu dőřünüyorum” gőrőřüne %19’unun kesinlikle katıldığı, %32.1’inin ise katıldığı tespit edilmiştir. bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde Tőrkiye’nin turizm sektöründe gelişmekte olan ölkeler arasında yer almasının yattığı dőřünülebilir. Bilindiği gibi Tőrkiye hem turistik ürün çeşidi açısından zengin hem de turizm gelirlerinin yükselme eğiliminde olduğu bir ölkedir. Yapılan araştırma bulguları da bu gőrőřü destekler niteliktedir (şarkaya-İçelloğlu, 2014: 37; Karagöz, 2008: 149; Özkan, 2019: 50). Bu kapsamda turistik anlamda gelişim gösteren bir ölkede gelecekte turist rehberliği mesleğinin önemli bir yer tutacağı aşıktır. Turist rehberlerinin mesleklerini gelecek vaad eden bir meslek dalı olarak gőrmelerinin temelinde ölkemizin turizmde sürekli gelişen bir ölkedir olmasının yattığı söylenebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Mesleğin değişen şartlardan (pandemi, savaş, ölkesel sorunlar vb.) oldukça fazla olumsuz etkilendiğini dőřünüyorum” gőrőřüne %78.6’sının kesinlikle katıldığı, %20.2’sinin ise katıldığı tespit edilmiştir. Pandemi, savaş ve ölkede içi sorunlar gibi olumsuzlukların turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemesinin beklenen bir durum olduğu görölmektedir. Bunun temelinde söz konusu olumsuzlukların turistlerin ilgili ölkelere seyahat etmeye motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemesinin yattığı dőřünülebilir. Literatürde yer alan çalışmalarda da turistlerin belirli bir bölgeye yönelik destinasyon tercihleri üzerinde seyahat motivasyonlarının önemli bir belirleyici olduğu (Pratminingsih ve diğerleri, 2014: 19; Santoso, 2019: 82), bunun yanında pandemi ve savaş gibi unsurların ilgili bölgelerde turizmi olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Li ve diğerleri, 2021: 1; Khan ve Mendes, 2018: 71).

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle mesleğimi değiştirmeyi

düşünüyorum” görüşüne katılma düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla turist rehberlerinin yaşadıkları zorluklara rağmen mesleklerini devam ettirme niyetlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde turist rehberlerinin mesleki motivasyonlarının ve iş doyumlarının yüksek olmasının yattığı düşünülebilir. Nitekim bu alanda yapılan çalışmalarda mesleğini seven, yüksek iş doyumuna ve çalışma motivasyonuna sahip olan bireylerin mesleklerine olan bağlılıklarının yüksek olduğu, bunun yanında işlerini bırakma niyetlerinin düşük seviyede olduğu belirtilmektedir (Urhan, 2014: 1; Zeynel ve Çarıkçı, 2015: 217; Eyitmiş ve Kaplan, 2021: 74).

Yapılan bu çalışmaya katılan turist rehberlerinin “Değişen şartlardan etkilenen bir meslek olması ve pandemide yaşadığım zorluklar sebebiyle ek bir işte daha çalışmayı düşünüyorum” görüşüne %20.2’sinin kesinlikle katıldığı, %35.7’sinin ise katıldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında genel anlamda turist rehberlerinin mesleklerini sevdiği ve ileride de devam ettirme arzusu içinde oldukları sonucu çıkarılmıştır. Ancak değişen şartlara bağlı olarak mesleki çalışma koşullarının değişime uğraması, bunun yanında pandemi sürecinin turist rehberliği mesleğini olumsuz yönde etkilemesi turistlerin ek bir işte çalışma düşüncelerini arttırmıştır. Bunun temelinde şüphesiz pandemi sürecinin beraberinde getirdiği ekonomik olumsuzlukların yattığı düşünülebilir. Pandemi sürecinde birçok sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de istihdamda daralma meydana gelmiştir (Webster ve diğerleri, 2022: 1; Modrego ve diğerleri, 2020: 1151). Bu kapsamda istihdamda daralmanın yaşandığı ve pandemi sürecinde işsizlik kaygısının yükseldiği bir ortamda turist rehberlerinin ek bir işte çalışma eğilimlerinin yükselmesinin beklenen bir durum olduğu söylenebilir.

Yukarıda yer alan bilgilerin yanında turist rehberlerinin büyük bir bölümünün sezonluk çalışması da pandemi sürecinde ekonomik açıdan yıpranmalarında önemli bir rol oynamıştır (Güzel ve diğerleri, 2014: 180). Söz konusu unsurlar turist rehberlerinin mesleki anlamda gelecek kaygısı yaşamalarına zemin hazırlamıştır. Böyle bir durumda turist rehberlerinin ek gelir elde edecek iş aramalarının beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Pandemi sürecinde alınan önlem ve kısıtlamaların ne zaman ortadan kalkacağına bilinmemesi de şüphesiz turist rehberlerini ek gelir getirecek işlere sevk eden diğer unsurlar arasında gösterilebilir.

4.2. Sonuç

Pandemi sürecinde turist rehberlerinin yaşadıkları sorunların ve turist rehberlerinin meslekleri hakkındaki görüşlerinin ele alındığı bu araştırmada rehberlerin mesleklerine yönelik tutumlarının olumlu olduğu, mesleklerini severek yaptıkları, mesleklerinin gelecek vaad ettiğini düşündükleri ve gelecek nesillere turist rehberliği mesleğini tavsiye etme eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Pandemi sürecinde turist rehberlerinin genellikle ekonomik sorunlar yaşadıkları, buna karşılık mesleklerinin çalışma koşullarının zor olmadığını ve mesleklerini önemli bir sosyalleşme aracı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Turist rehberlerinin mesleklerini severek yaptıkları için pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklara rağmen mesleklerini devam ettirme isteklerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Rehberlerin pandemi sürecinde rehber odasından yeterince destek olmadıkları, buna karşılık gerekli önlemler alındığı zaman pandemi süreçlerinde de turist rehberliği mesleğinin sağlıklı bir şekilde yürütülebileceği görüşünde birleştikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. Öneriler

Yürütülen bu çalışma kapsamında ulaşılan bulgular ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

1. Turist rehberlerinin faaliyet gösterdikleri alanlara göre turist yoğunluğu ve bölgenin sosyo-kültürel özellikleri birbirinden farklıdır. Bu kapsamda turist rehberlerinin mesleki tutum ve görüşlerine ilişkin daha geniş kapsamlı bulgulara ulaşabilmek için farklı bölgelerde çalışan rehberler üzerinde benzer çalışmalar yapılabilir. Bunun yanında daha büyük örneklem grupları üzerinde benzer çalışmalar yürütülebilir.
2. Turist rehberleri genellikle sezonluk faaliyet göstermekte olup, bunun üzerine pandemi sürecinin de eklenmesi ekonomik açıdan yaşadıkları zorlukların artmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda özellikle pandemi süreçlerinde ve sezon dışı zamanlarda turist rehberlerini maddi açıdan desteklemeye yönelik politikalar yürütülebilir.

3. Lisans düzeyinde eğitim alan ve profesyonel olarak turist rehberliği yapan kişilerin özlük haklarını geliştirmeye ve yasa dışı olarak turist rehberliğini önlemeye yönelik politikalar geliştirilebilir.

4. Pandemi sürecinde turist rehberlerinin sorunlarını en aza indirmek için turist rehberleri ile rehber odaları arasındaki işbirliğini arttırmaya yönelik yasal ve yapısal düzenlemeler yapılabilir.

5. Yürütülen bu çalışmada nicel veri toplama yönteminden yararlanıldığı için turist rehberlerinin araştırma konusuna ilişkin görüşleri belirli seçenekler ile sınırlandırılmıştır. Pandemi sürecinde turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin daha derinlemesine bulgulara ulaşabilmek için nitel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abbasi-Shavazi MJ. (2021). COVID-19, economic recession, and the Refugee situation. *International Migration (Geneva, Switzerland)*, 59(1): 289-292.
- Abd El Kafy, J. (2020). Challenges facing tour guide profession and their impacts on the Egyptian guides performance. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 19(3), 113-130.
- Acar V (2014) Profesyonel turist rehberlerinin liderlik yönelimleri: Aydın Turist Rehberleri Odası'na kayıtlı olan profesyonel turist rehberleri örneği. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Aydın.
- Acar Y. (2020). Yeni koronavirüs (Covid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 7-21.
- Acar-Tek N, Koçak T (2020) Koronavirüsle (COVID-19) mücadelede beslenmenin bağışıklık sisteminin desteklenmesinde rolü. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1): 18-45.
- Acharya, S., Mekker, M., De Vos, J. (2023). Linking travel behavior and tourism literature: Investigating the impacts of travel satisfaction on destination satisfaction and revisit intention. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 17: 100745.
- Acun-Köksalanlar A, Çözeli FE. (2022). İznik Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören turist rehberliği öğrencilerinin Covid 19 sonrasında mesleğe ve turizme bakış açıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1): 431-444.
- Ağan, B. (2020). Davranışsal iktisatta Covid-19 pandemi süreci: Kaygı düzeyinin sosyo-ekonomik karar alma davranışları üzerine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6): 1001-1016.
- Akbulaev N, Mammadov I, Aliyev V. (2020). Economic impact of COVID-19. *Sylwan*, 164(5): 113-126.

- Akbulut O (2006) Ege Bölgesindeki Profesyonel Turist Rehberlerinin Mesleki Sorunları ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Antalya.
- Akgunduz, Y., Eser, S. (2022). The effects of tourist incivility, job stress and job satisfaction on tourist guides' vocational commitment. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 5(1): 186-204.
- Akturan G (2017) Butik Otel Odalarındaki Mekânsal Özelliklerin İncelenmesi; Bodrum'daki Butik Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Alavi, J., Yasin, M. M. (2000). A systematic approach to tourism policy. *Journal of Business Research*, 48(2): 147-156.
- Al-Fadly A. (2020). Impact of COVID-19 on SMEs and employment. *Entrepreneurship And Sustainability Issues*, 8(2): 629-648.
- Alhousseini N, Alqahtani A. (2020). COVID-19 pandemic's impact on eating habits in Saudi Arabia. *Journal of Public Health Research*, 9(3): 354-360.
- Ali, N.A. (2013). The relationships between work values and work-related attitude: The role of social support as moderator. *Journal of Social and Development Sciences*, 4(8), 369-375.
- Almeida F, Silva O. (2020). The impact of COVID-19 on tourism sustainability: Evidence from Portugal. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 8(2): 440-446.
- Asmadili UV (2015) Paket turlarda müşteri memnuniyetini artırma aracı olarak algılanan riskin azaltılmasında turist rehberinin rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

- Atça-Tonbil, S. (2019). Türkiye’de Turizm Politikası ve Planlaması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ay, Y.C. (2022). Ege Bölgesindeki Aktif Turist Rehberlerinin Covid-19 Pandemisinin Mesleklerine Etkisine Dair Algularının Bir Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Ayaz N, Eren M. (2020). Türkiye’de İnanç Turizmi Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 284-300.
- Ayaz, N., & Demir, C. (2019). Perceived work stress factors: A study on tour guides. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 7(1), 415-427.
- Aylan S. (2020). Covid-19 Pandemisinin Turizm Sektörüne Etkisi: Turizm Yazılı Basınında Çıkan Haberlere Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 3(2): 164-177.
- Aytaç AS, Çağlak S, Bozdağ E, Çiftçi C. (2014). Karacadağ’da (Şanlıurfa-Diyarbakır) Kış Turizmi Potansiyelini Belirleyen Fiziki Coğrafya Etmenleri. *Electronic Turkish Studies*, 9(5): 293-305.
- Bahar M., Yüzbaşıoğlu N, Topsakal Y. (2019) Akıllı Turizm ve Süper Akıllı Turist Kavramları Işığında Geleceğin Turizm Rehberliğine Bakış. *Journal of Travel and Tourism Research*, (14): 72-93.
- Bakar NA, Rosbi S. (2020). Effect of Coronavirus disease (COVID-19) to tourism industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4): 189-193.
- Baker MA, Sands KE, Huang SS, Kleinman K, Septimus EJ, Varma N, CDC Prevention Epicenters Program. (2022). The impact of coronavirus disease 2019 (COVID-19) on healthcare-associated infections. *Clinical Infectious Diseases*, 74(10): 1748-1754.

- Bayhan İ, Saldamlı A. (2022). Turist Rehberlerinin Covid-19 Sürecindeki Tükenmişlik Düzeylerinin İşten Ayrılma Niyetlerine Etkisi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3): 1142-1154.
- Beckman J, Countryman AM. (2021). The importance of agriculture in the economy: impacts from COVID-19. *American Journal of Agricultural Economics*, 103(5): 1595-1611.
- Bhatta K, Gautam P, Tanaka T. (2022). Travel Motivation during COVID-19: A Case from Nepal. *Sustainability*, 14(12): 7165.
- Bilici N, Işık Z. (2018). Bölgesel kalkınmada yayla turizmi: Rize ili örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1): 1-21.
- Bilici N. (2014) Yayla Turizminin Bölgesel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü: Ayder Yaylası Örneği. *International Conference in Economics*, Prague.
- Bozkurt, V. (2020). Pandemi döneminde çalışma: ekonomik kaygılar, dijitalleşme ve verimlilik. *COVID-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri*, 115-136.
- Braquehais MD, Vargas-Caceres S, Gomez-Duran E, Nieva G, Valero S, Casas M, Bruguera E. (2020). The Impact of The COVID-19 Pandemic on The Mental Health of Healthcare Professionals. *QJM: An International Journal of Medicine*, 1-5.
- Büyükkuru M, Aslan Z (2015) Turist rehberlerinin iletişim becerilerinin turistlerin tur deneyimi üzerine etkisi: Nevşehir ilinde bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34): 338-354.
- Büyüktepe HS, Gökdemir S, Korkmaz H. (2019). Turist rehberlerinin sorunları üzerine nitel bir araştırma: Çanakkale örneği. *Journal of Travel and Tourism Research*, (14): 94-117.
- Can, A. (2014). *SPSS İle bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Cepni, O., Dogru, T., Ozdemir, O. (2023). The contagion effect of COVID-19-induced uncertainty on US tourism sector: Evidence from time-varying granger causality test. *Tourism Economics*, 29(4): 906-928.
- Ceylan S, Demirkaya H. (2009). Kış Turizmine Bağlı Olarak Gelişen Bir Kırsal Yerleşme: Çobanisa Köyü (Isparta). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(21): 79-94.
- Ceylan, S., Çetin, A., & Özdipçiner, N. S. (2019). Alternatif turizm türleri ile ilgili bir literatür taraması. *SETSCI Conference Proceedings*, 4(8): 227-230.
- Cingöz, K.N. (2021). Covid-19 pandemisinde yaşanan iş güvensizliğinin işsizlik kaygısına etkisinin demografik faktörler açısından incelenmesi: Yer hizmetlerinde bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Havacılık Yönetimi Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Constantin, C. P., Ispas, A., Candrea, A. N. (2022). Examining the relationships between visitors profile, satisfaction and revisit intentions: Evidence from Romanian ecotourism destinations. *Land*, 11(2): 1-20.
- Coşkun O. (2021). Covid-19 pandemisinin profesyonel turist rehberlerine ve kültür turlarına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir.
- Cox CL. (2020). 'Healthcare Heroes': problems with media focus on heroism from healthcare workers during the COVID-19 pandemic. *Journal of Medical Ethics*, 46(8): 510-513.
- Cullen W, Gulati G, Kelly BD. (2020). Mental health in the COVID-19 pandemic. *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(5): 311-312.
- Çakır A (2010) Profesyonel turist rehberlerinin çalışma biçimi ve mesleki eğitim süreleri ile iş tatminleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.
- Çakır, Ö. (2007). İşini kaybetme kaygısı: İş güvencesizliği. *Çalışma ve Toplum*, 1(12), 117-140.

- Çelik, S. (2018). Alternatif Turizm. *Journal of International Social Research*, 11(56): 193-204.
- Çetin G, Göktepe S. (2020). COVID-19 Pandemisinin Turizm Endüstrisi Üzerindeki Etkileri. COVID-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Çetinkaya Ö, Dinçer F. F. İ. (2021). Covid-19 Sürecinde Turist Rehberlerinin Çalışma Motivasyonları ve Yaşam Doyumlarının Analizi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 4(1): 19-32.
- Çımat A, Bahar O (2003) Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (6): 1-18.
- Çifci E, Acet H (2021) Türkiye ekonomisinde turizm gelirlerinin seyri (2012-2020). *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 1(2), 101-113.
- Das, S., Nayak, J., Naik, B. (2023). An impact study on Covid-19 and tourism sustainability: intelligent solutions, issues and future challenges. *World Review of Science, Technology and Sustainable Development*, 19(1-2): 92-119.
- Davalgi S, Undi, M., Annadani, R., & Siddique, A. (2020). Comparison of Measures adopted to combat COVID 19 Pandemic by different countries in WHO regions. *Indian Journal of Community Health*, 32(2 (Supp)), 288-299.
- Denk E. (2018). Genel Turizm. Erzurum: Erzurum Meslek Yüksekokulu.
- Derman O (2020) Tarih boyunca insanlığın salgın hastalıklarla mücadelesi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 63(1-4): 26.
- Di Renzo L, Gualtieri P, Cinelli G, Bigioni G, Soldati L, Attina, A, De Lorenzo A. (2020). Psychological aspects and eating habits during COVID-19 home confinement: results of EHLC-COVID-19 Italian online survey. *Nutrients*, 12(7): 1-14.
- Doğan H, Üngüren E (2010) Alanya halkının turizme sosyo-kültürel açıdan bakışı. *NWSA e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4): 396-415.

- Dönmez-Kara, C. Ö., Karaaslan, İ. (2022). Covid-19 pandemisinin üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı üzerine etkileri. *In Journal of Social Policy Conferences*, 82: 155-194.
- Drake, R. E., Sederer, L. I., Becker, D. R., Bond, G. R. (2021). COVID-19, unemployment, and behavioral health conditions: The need for supported employment. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 48. 388-392.
- Düzgün E, Kurt A. (2020). Covid-19 (koronavirüs) salgınının turist rehberleri üzerindeki etkileri: Ankara turist rehberleri odası örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23): 301-321.
- Enilov, M., Wang, Y. (2022). Tourism and economic growth: Multi-country evidence from mixed-frequency Granger causality tests. *Tourism Economics*, 28(5): 1216-1239.
- Erbil, N., & Bostan, Ö. (2010). Ebe ve hemşirelerde iş doyumunu, benlik saygısı ve etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 56-66.
- Erdoğan Y, Koçoğlu F, Sevim C (2020) COVID-19 pandemisi sürecinde anksiyete ile umutsuzluk düzeylerinin psikososyal ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23: 24-37.
- Eser S, Şahin S (2020) Turist rehberliği mesleğinde yaşanan güncel sorunlar üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 1344-1355.
- Estrada RMA. (2020). Covid-19: economic recession or depression?. *Estudios Económicos*, 37(75): 139-147.
- Etçi, H., Gönültaş, M. C., & Özbek, Ç. (2021). Türkiye İş Kurumu'na başvuran Y kuşağı işsizlerin kaygı düzeyleri: Ankara ili örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 173-187.
- Evren E, Us E (2020) *COVID-19 Etkeni*. COVID-19 içinde ss. 9-16. (ed) Memikoğlu O, Gneç V, Ankara Tıp.

- Evren S, Kozak N. (2012). Eskişehir'in çekici faktörlerinin günübirlik ziyaretçilerin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 220-232.
- Eyitmiş, A. M., & Kaplan, S. (2021). İş güvenliği ile motivasyon, iş doyumunu ve işten ayrılma ilişkilerinin uluslararası lojistik firması çalışanları üzerin etkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 12(1), 74-93.
- Eykay İ, Dalgın T, Çeken H. (2015). İnanç turizmi potansiyeli açısından Antakya'nın değerlendirilmesi. *Journal of Life Economics*, 2(2): 59-74.
- Fang XH, Wu L, Lu LS, Kan XH, Wang H, Xiong YJ, Wu GC. (2021). Mental health problems and social supports in the COVID-19 healthcare workers: a Chinese explanatory study. *BMC Psychiatry*, 21(1): 1-8.
- Gazelci M. (2021). Turist Rehberliği Meslek Uygulama Sorunları: Kadın Turist Rehberleri Perspektifi. Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı, Ankara.
- Göç, A.C. (2023). *Kriz Dönemlerinde Turist Rehberlerinin Duygudurum ve Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi: Covid-19 Pandemi Süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Grancay M (2020) COVID-19 and Central European Tourism: The Competitiveness of Slovak Tourist Guides. *Central European Business Review*, 9(5): 81-98.
- Grančay, M. (2020). COVID-19 and central European tourism: the competitiveness of Slovak tourist guides. *Central European business review*, 9(5), 81-98.
- Greenberg N. (2020). Mental health of health-care workers in the COVID-19 era. *Nature Reviews Nephrology*, 16(8): 425-426.
- Güçlü-Baran, G. (2019). Turist rehberliği mesleğini seçme nedenleri. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 26-34.

- Güdü-Demirbulat, G. Ö. (2014). Profesyonel Turist Rehberliği Mesleğinin Aile Yaşantısı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 3(2): 21-41.
- Gün S, Tutcu A. (2021). Covid-19 sürecinde turizm sektörü ve Türkiye açısından bir değerlendirme. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(6): 530-543.
- Gündüz, İ., & Ayyıldız, T. (2020). Polonyalı ve Türk turist rehberlerinin iş bulma ve gelir seviyelerinin karşılaştırılması. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8(3), 2214-2240.
- Gürel S (2020) COVID-19 salgını sürecinde televizyonda ve sosyal medyada yayınlanan gıda reklamlarının sağlık eğitimi alan öğrencilerin besin seçimi üzerine etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Gürsoy H, Karaman S (2019) Profesyonel turist rehberlerinin kişisel gelişimi ve mesleki donanımı üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(2): 88-103.
- Güzel, F. Ö., Türker, A., & Şahin, İ. (2014). Profesyonel turist rehberlerinin algıladıkları mesleki engelleri belirlemeye yönelik bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 173-190.
- Güzel, F., & Köroğlu, Ö. (2015). Turist rehberlerinin mesleklerine yönelik pozitif ve negatif yönlü algılarının içerik analizi yöntemi ile belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 155-174.
- Güzel, Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: İnanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(2): 87-100.
- Güzeloğlu FT. (2021). Profesyonel Turist Rehberlerinin Yurtdışı Turlarında Yaşadıkları Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Eskişehir.

- Habibzadeh F, Lang T (2020) The coronavirus pandemic:" the show must not go on". *The International Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 11(2): 63-64.
- Heitzman J. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on mental health. *Psychiatr Pol*, 54(2): 187-198.
- Henry BM, de Oliveira MHS, Benoit J, Lippi G (2020) Gastrointestinal symptoms associated with severity of coronavirus disease 2019 (COVID-19): a pooled analysis. *Internal and Emergency Medicine*, 15(5): 857-859.
- Henseler M, Maisonnave H, Maskaeva A. (2022). Economic impacts of COVID-19 on the tourism sector in Tanzania. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(1): 1-12.
- Hernández-Sánchez BR, Cardell GM, Sánchez-García JC. (2020). Psychological factors that lessen the impact of covid-19 on the self-employment intention of business administration and economics' students from latin america. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(15): 1-22.
- Hoque A, Shikha FA, Hasanat MW, Arif I, Hamid ABA. (2020). The effect of Coronavirus (COVID-19) in the tourism industry in China. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(1): 52-58.
- Huang, S., Hsu, C. H., Chan, A. (2010). Tour guide performance and tourist satisfaction: A study of the package tours in Shanghai. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 34(1): 3-33.
- Ibănescu, B. C., Stoleriu, O. M., Munteanu, A., Iațu, C. (2018). The impact of tourism on sustainable development of rural areas: Evidence from Romania. *Sustainability*, 10(10), 1-19.
- Ibrahim, K.A.A., Mohammad Zaitoun, Z. S., Ajani, B. (2022). Unemployment anxiety in light of the coronavirus 2019 pandemic and its relationship to

- psychological reassurance among graduate students at prince Sattam bin Abdulaziz University. *Hindawi Education Research International*, 1-10.
- İslamoğlu, E. (2014). Sakarya'da işsizliğin nedenleri ve sonuçları üzerine bir araştırma. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 123-137.
- Ismail C., Osaili TM, Mohamad MN, Al Marzouqi A, Jarrar AH, Abu Jamous DO, Al Dhaheri AS. (2020). Eating habits and lifestyle during COVID-19 lockdown in the United Arab Emirates: A cross-sectional study. *Nutrients*, 12(11), 1-20.
- İlhan, Y., & Soybalı, H. H. (2018). Turist rehberlerinin mesleki sorunları üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1(1), 13-23.
- Kapa, M.G., de Crom, E.P. & Hermann, U.P. (2023). Perceived challenges facing tourist guides in south Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 12(2):491-503.
- Kapan K. (2018). Turizm Faaliyetlerinin Şehirsel Gelişmeye Etkileri: Antalya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karagöz, K. (2008). Türkiye'nin turizm potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 149-156.
- Karakaş B. (2018). Turist Rehberlerinin Mesleki Sorunları ve Çözüm Önerileri: İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Kaye AD, Okeagu CN, Pham AD, Silva RA, Hurley JJ, Arron BL, Cornett EM. (2021). Economic impact of COVID-19 pandemic on healthcare facilities and systems: International perspectives. *Best Practice & Research Clinical Anaesthesiology*, 35(3): 293-306.
- Kervankıran İ, Bağmancı MF. (2021). COVID-19 Sürecinde Türkiye Turizminin Mekansal Görünümü: Hangi İl Nasıl Etkilendi?. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1): 263-287.

- Khan, H., Yusuf, M. D., & Costa Mendes, J. D. (2018). The impact of terrorism on tourism destination image and development. *Asian Administration & Management Review*, 1(2), 71-87.
- Kıçır, B. (2017). Eğitimli genç işsizliği üzerinden işsizlik kaygısına bir bakış. *Çalışma ve Toplum*, 3(54), 1369-1396.
- Kılıçhan B. (2019). Profesyonel Turist Rehberliği Mesleği: Mevcut Durum, Meslek Sorunlarının Tespiti ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Kayseri.
- Koç A, Tok HH, Uzun LN, Ensari H (2021) COVID-19 sebebiyle bir kurumda karantina altında bulunanlarda depresyon, anksiyete, durumsal suçluluk düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 58(2): 146-153.
- Koçak, E., Dogru, T., Shehzad, K., Bulut, U. (2023). The economic implications of the COVID-19 outbreak on tourism industry: Empirical evidence from Turkey. *Tourism Economics*, 29(3): 742-758.
- Konurhan Z. (2019). Kaş ve Demre İlçesi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Kök A, Kurnaz HA. (2020). Doğa Rehberliğine Bir Nefes: Bolu'nun Yürüyüş Yolları. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 1(1): 66-78
- Köroğlu, Ö. (2012). İçsel ve dışsal iş doyum düzeyleri ile genel iş doyum düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi: turist rehberleri üzerinde bir araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(2), 275-289.
- Köroğlu, Ö. (2014). Meslek seçimi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi: turizm rehberliği öğrencileri üzerine bir araştırma. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 19(2), 137-157.

- Kurnaz, H. A., & Kurnaz, A. (2018). Önlisans turist rehberliği eğitimi alan öğrencilerin geleceğe ait düşüncelerinin belirlenmesi: Marmaris turizm meslek yüksekokulu örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(1), 237-247.
- Lee, C. C., Chang, C. P. (2008). Tourism development and economic growth: A closer look at panels. *Tourism Management*, 29(1), 180-192.
- Lemieux T, Milligan K, Schirle T, Skuterud M. (2020). Initial impacts of the COVID-19 pandemic on the Canadian labour market. *Canadian Public Policy*, 46(1): 55-65.
- Li, X., Gong, J., Gao, B., & Yuan, P. (2021). Impacts of COVID-19 on tourists' destination preferences: Evidence from China. *Annals of Tourism Research*, 90, 103258.
- Libre, A., Manalo, A., Laksito, G. S. (2022). Factors influencing Philippines tourist'revisit intention: the role and effect of destination image, tourist experience, perceived value, and tourist satisfaction. *International Journal of Quantitative Research and Modeling*, 3(1), 1-12.
- Liu, H., Xiao, Y., Wang, B., Wu, D. (2022). Effects of tourism development on economic growth: An empirical study of China based on both static and dynamic spatial Durbin models. *Tourism Economics*, 28(7), 1888-1913.
- Lugosi, P., Bray, J. (2008). Tour guiding, organisational culture and learning: Lessons from an entrepreneurial company. *International Journal of Tourism Research*, 10(5), 467-479.
- Mack EA, Agrawal S, Wang S. (2021). The impacts of the COVID-19 pandemic on transportation employment: A comparative analysis. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 12: 1-13.
- Maital S, Barzani E. (2020). The global economic impact of COVID-19: A summary of research. *Samuel Neaman Institute for National Policy Research*, 1-12.

- Mbatha F, Harilal V, Tichaawa TM (2021) Tourist guides, covid 19 and survival mechanisms in south africa. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 39: 1461-1472.
- MEB (2013) *Konaklama ve seyahat hizmetleri, turizm ve rehberlik*. Ankara.
- Metodijeski, D., Temelkov, Z. (2014). Tourism policy of Balkan countries: Review of national tourism development strategies. *UTMS Journal of Economics*, 5(2): 231-239.
- Meydan-Uğur S, Baykan E (2007) Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2): 30-49.
- Modrego, F., Canales, A., & Bahamonde, H. (2020). Employment effects of COVID-19 across Chilean regions: An application of the translog cost function. *Regional Science Policy & Practice*, 12(6), 1151-1167.
- Muragu, M. M., Nyadera, I. N., Mbugua, C. W. (2021). Gearing up for the new normal: Kenya's tourism sector before and after the COVID-19 pandemic. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 15(1): 88-105.
- Nagaj, R., & Žuromskaitė, B. (2021). Tourism in the era of covid-19 and its impact on the environment. *Energies*, 14(7), 1-18.
- Narin M. (2006). Ayvalık ve Burhaniye ilçelerinin yat turizmi arzı ve sorunları. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16): 127-145.
- Ng YP, Dousin O, Kler BK (2022) Conceptualizing person-environment fit and the meaning of work for tourist guides in malaysia during and post COVID-19 pandemic. *International Journal of Human Resource Studies*, 12(1): 92111-92111.
- Nyawo, J. C. (2020). Evaluation of government responses and measures on COVID-19 in the tourism sector: A case of tour guides in South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 9(5), 1144-1160.

- Özbek M. (2014). Turizm amaçlı su altı ve su üstü sportif faaliyetler: bugünü geleceği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2): 27-48.
- Özçoban E. (2020). Koronavirüs' ün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Türkiye'nin Kırsal Turizm Potansiyeli Üzerine Bir Analiz. *Electronic Turkish Studies*, 15(4): 853-866.
- Özen M (2020) COVID-19 salgını ortamında otomotiv yan sanayi sektöründe tedarikçi seçiminde AHP, bulanık AHP ve bulanık TOPSIS yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özer O. (2020). Türkiye'nin av turizmi potansiyeli konusunda bir değerlendirme. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 3(1): 71-86.
- Özgen N. (2010). Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğal turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2): 1407-1438.
- Özgen N. (2012). Siirt'in inanç turizmi mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) örnekleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27): 251-272.
- Özkan Ç, Yeşiladağ B. (2021). Covid-19 salgınının turist rehberliği mesleği üzerine etkileri: Çanakkale rehberler odası örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3): 1603-1615.
- Özkan, M. E. (2019). Sağlık turizmi kapsamında Türkiye'nin medikal turizm potansiyeline yönelik bir değerlendirme. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 50-64.
- Özsoy A. (2019). Profesyonel Turist Rehberlerinin Kişilik Özelliklerinin Algılanan Hizmet Kalitesi Üzerindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Özsoy, A. (2023). *Profesyonel Turist Rehberlerinin Ekonomik Kaygı Düzeylerinin Performanslarına Etkisinde İşle İlgili Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ve İşle*

İlgili Sosyal Medya Kullanımının Aracı Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Araştırmaları Enstitüsü, Nevşehir.

Paci, R., Marrocu, E. (2014). Tourism and regional growth in Europe. *Papers in Regional Science*, 93: 25-50.

Pavaluc, C., Brinza, G., Anichiti, A., & Butnaru, G. I. (2020). COVID-19 pandemic and its effects on the tourism sector. *CES Working Papers*, 12(2), 111-122.

Pelit E, Katircioğlu E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1(2): 74-94.

Pelit, E., & Gökçe, F. (2019). Turist rehberliğinde istihdam alanları ile ilgili sorunlar. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(1), 1-9.

Pınar-Şenkalfa B (2020) COVID-19 Pandemisi sırasında Kistik Fibrozisli çocuk hastaların ve ailelerinin kaygı durumlarının anketle değerlendirilmesi ve hastaların klinik durumu ile ilişkisinin incelenmesi. Uzmanlık Tezi, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.

Polat, G., Topuzoğlu, A., Gürbüz, K., Hotalak, Ö., Kavak, H., Emirikçi, S., & Kayış, L. (2009). Bilecik ili, Bozüyük ilçesi, lise öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(3), 217-222.

Pompili, M., Innamorati, M., Sampogna, G., Albert, U., Carmassi, C., Carrà, G., Fiorillo, A. (2022). The impact of Covid-19 on unemployment across Italy: Consequences for those affected by psychiatric conditions. *Journal of Affective Disorders*, 296, 59-66.

Pratminingsih, S. A., Rudatin, C. L., & Rimenta, T. (2014). Roles of motivation and destination image in predicting tourist revisit intention: A case of Bandung-Indonesia. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 5(1), 19-23.

- Purba JHV, Fathiah R, Steven S. (2021). The impact of Covid-19 pandemic on the tourism sector in Indonesia. *Riset: Jurnal Aplikasi Ekonomi Akuntansi dan Bisnis*, 3(1): 389-401.
- Rahmet-Güner, H., Hasanoğlu, İ., & Aktaş, F. (2020). COVID-19: Prevention and control measures in community. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50(9), 571-577.
- Riadil, I. G. (2020). Tourism industry crisis and its impacts: investigating the Indonesian tourism employees perspectives' in the pandemic of COVID-19. *Jurnal Kepariwisata: Destinasi, Hospitalitas Dan Perjalanan*, 4(2), 98-108.
- Ribeiro, L. C. D. S., Da Silva, E. O. V., Andrade, J. R. D. L., De Souza, K. B. (2017). Tourism and regional development in the Brazilian Northeast. *Tourism Economics*, 23(3): 717-727.
- Robles R, Rodríguez E, Vega-Ramírez H, Álvarez-Icaza D, Madrigal E, Durand S., ... Reyes-Terán G. (2020). Mental health problems among healthcare workers involved with the COVID-19 outbreak. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 43: 494-503.
- Rogerson, C. M. (2015). Tourism and regional development: The case of South Africa's distressed areas. *Development Southern Africa*, 32(3): 277-291.
- Roy, S. (2020). Economic impact of Covid-19 pandemic. *A Preprint*, 1-29.
- Saçılık MY, Toptaş A. (2017). Kültür turizmi ve etkileri konusunda turizm öğrencilerinin algılarının belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2): 107-119.
- Sánchez-Sánchez E, Ramírez-Vargas G, Avellaneda-López Y, Orellana-Pecino JI, García-Marín E, Díaz-Jimenez J. (2020). Eating habits and physical activity of the Spanish population during the COVID-19 pandemic period. *Nutrients*, 12(9), 2826.
- Sandeep Kumar M, Maheshwari V, Prabhu J, Prasanna M, Jayalakshmi P, Suganya P, Jothikumar R. (2020). Social economic impact of COVID-19 outbreak in India.

International Journal of Pervasive Computing and Communications, 16(4): 309-319.

Santoso, S. (2019). Examining relationships between destination image, tourist motivation, satisfaction, and visit intention in Yogyakarta. *In: Expert journal of business and management* 7(1), 82- 90.

Sarı C. (2007). Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Antalya.

Savuncu, M. (2023). *Covid-19 Pandemisinin Turist Rehberleri Üzerinde Sektörde Kalma ve Ayrılma Niyeti Yönündeki Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin.

Sayal H. (2020). Çinli Turistlerin Rehberli Turlarda Kültür Temelli Davranışları ve Ortaya Çıkan Sorunlar: Türk Turizmi Bağlamında Nitel Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm Yönetimi Anabilim Dalı, Antalya.

Scarborough WJ, Collins C, Ruppner L, Landivar LC. (2021). Head Start and Families' Recovery From Economic Recession: Policy Recommendations for COVID-19. *Family Relations*, 70(1): 26-42.

Sezer İ. (2012). Turistik Fonksiyonları ve Yat Turizmine Etkileri Açısından Didim Yat Limanı (D-Marin Didim). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28): 103-124.

Sezer İ. (2015). Doğu Karadeniz'de gelişme potansiyeli yüksek bir yayla turizm merkezi: Kulakkaya Yaylası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(34): 89-114.

Shah, S. M. A., Mohammad, D., Qureshi, M. F. H., Abbas, M. Z., Aleem, S. (2021). Prevalence, psychological responses and associated correlates of depression, anxiety and stress in a global population, during the coronavirus disease (COVID-19) pandemic. *Community Mental Health Journal*, 57: 101-110.

- Sibi PS, Arun-Das OP, Mohammed-Ashraf BA. (2020). Changing paradigms of travel motivations post COVID-19. *International Journal of Management*, 11: 489-500.
- Sinulingga S. (2021). Tourism & Covid-19 (Coronavirus Impact Inventory to Tourism Stakeholders in North Sumatera). *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 4(1):170-179.
- Skare M, Soriano DR, Porada-Rochon M. (2021). Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 163: 1-15.
- Somuncu M. (2004). Dağcılık ve dağ turizmindeki ikilem: Ekonomik yarar ve ekolojik bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1): 1-21.
- Stamper, C. L., & Johlke, M. C. (2003). The impact of perceived organizational support on the relationship between boundary spanner role stress and work outcomes. *Journal of management*, 29(4), 569-588.
- Sutherland K, Chessman J, Zhao J, Sara G, Shetty A, Smith S, Levesque JF. (2020). Impact of COVID-19 on healthcare activity in NSW. *Australia. Public Health Research & Practice*, 30(4): 1-9.
- Şafak İ. (2003). Türkiye'deki av turizmi uygulamalarının özel avlak işletmelerine etkileri. *Turkish Journal of Forestry*, 4(2): 133-148.
- Şahin İ, Güzel FÖ. (2020). Olumsuz güncel gelişmelerin ve krizlerin Türk turizmine etkileri: Profesyonel turist rehberlerinin değerlendirmeleri ve sektörel çözüm önerileri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2): 257-280.
- Şarkaya-İçellioğlu, C. (2014). Kent turizmi ve marka kentler: Turizm Potansiyeli açısından İstanbul'un Swot Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 37-55.
- Şenol F, Tokmak C, Gnira M. (2016). Dağ turizmi ve gelişmesinin önündeki engeller: Kırgızistan örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2): 139-156.
- Şermet T. (2021). Covid-19 Pandemisinin Müşteri Deneyimi Üzerine Etkisi: Turistlerin Bakış Açısından Otel İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek

Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Edirne.

Teixeira MT, Vitorino RS, da Silva JH, Raposo LM, Aquino LAD, Ribas SA. (2021). Eating habits of children and adolescents during the COVID-19 pandemic: The impact of social isolation. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 34(4): 670-678.

Tekin ÖF. (2016). Alternatif Bir Turizm Türü Olarak Yayla Turizmi ve Bozkır İlçesinin Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Konya: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Temizkan, S. P., & Arı, Ö. (2019). Turist rehberi adaylarının kişilik özelliklerinin mesleğin gerekleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 2(1), 65-79.

Thapa SB, Mainali A, Schwank SE, Acharya G. (2020). Maternal mental health in the time of the COVID-19 pandemic. *Acta Obstetrica Et Gynecologica Scandinavica*, 99(7), 817-818.

Thommandru, A., Espinoza-Maguiña, M., Ramirez-Asis, E., Ray, S., Naved, M., Guzman-Avalos, M. (2023). Role of tourism and hospitality business in economic development. *Materials Today: Proceedings*, 80, 2901-2904.

Tiftikçi İ (2020) COVID- 19 pandemi sürecinin acil tıp asistanlarının eğitime ve iş gerginliğine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya.

Tolga, Ö., Korkmaz, H., & Atay, L. (2015). Lisans düzeyindeki turist rehberliği öğrencilerinin mesleki tutumlarına yönelik bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(2), 26-41.

Torabi, Z. A., Shalbfian, A. A., Allam, Z., Ghaderi, Z., Murgante, B., Khavarian-Garmsir, A. R. (2022). Enhancing memorable experiences, tourist satisfaction, and revisit intention through smart tourism technologies. *Sustainability*, 14(5): 1-18.

- Torun-Kayabaşı E (2020) Covid-19'un piyasalara ve tüketici davranışlarına etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5): 15-25.
- Tunçsiper B, Kaşlı M. (2008). Termal Turizmin Ekonomik Etkileri: Gönen Örneği. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1: 120-135.
- Tür, E. (2018). Türkiye ve İsviçre'nin kış turizmi faaliyetleri açısından değerlendirilmesine yönelik bir çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 10-31.
- Türkmen, E. (2023). Unethical behaviors faced by tourist guides. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 7(2), 312-327.
- TÜRSAB. (2020). Covid-19 sürecinde Türkiye ve dünya turizmi değerlendirmesi. İstanbul: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.
- Uçkun S. (2004). Turizm İşletmeleri. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Ullah, I., Rehman, A., Svobodova, L., Akbar, A., Shah, M. H., Zeeshan, M., Rehman, M. A. (2022). Investigating relationships between tourism, economic growth, and CO2 emissions in Brazil: An application of the nonlinear ARDL approach. *Frontiers in Environmental Science*, 10: 1-10.
- Ulusoy H. (2015). Av turizminin kırsal turizm açısından kırsal kalkınma üzerindeki etkisinin irdelenmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2: 74-80.
- Urfa AM, Can E, Yüceol N. (2021). Covid-19 Salgını Bağlamında Türkiye'de Turizm Sektörünün Swot Analizi. *Journal of Travel and Tourism Research*, 18: 22-50.
- Urhan, S. (2014). *İş tatmini ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Bir Alan Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ünal E. (2017). İstanbul'un Anadolu Yakasında Kongre Turizmi Arzı Gereksinimine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul.

- Wachyuni SS, Kusumaningrum DA. (2020). The effect of COVID-19 pandemic: How are the future tourist behavior. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33(4): 67-76.
- Webster, A., Khorana, S., & Pastore, F. (2022). The effects of COVID-19 on employment, labor markets, and gender equality in Central America. *IZA Journal of Development and Migration*, 13(1), 1-45.
- Yao, R., Wu, W. (2022). Mental disorders associated with COVID-19 related unemployment. *Applied Research in Quality of Life*, 17(2), 949-970.
- Yaşar, İ. (2020). Pandemi (Covid 19 Salgını) sürecinin bireylerin tatile çıkma eğilimlerine etkisi. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 2(2): 1-14.
- Yenipınar U, Çınar B, Bak E. (2017). Turist Rehberliği Eğitimi ve Mesleğin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yenipınar U, Zorkirişçi A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2): 111-136.
- Yenipınar, U., Bak, E., & Çapar, G. (2014). Turist rehberliği meslek kanununun, meslek örgütleri ve öğretim elemanlarının bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 86-114.
- Yetgin, D. (2017). *Turist Rehberlerinin Tükenmişlik ve Ekonomik Kaygı Düzeylerinin Mesleki Bağlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yetgin-Akgün D, Toker A, Yesirlili U. (2022). Covid-19 Salgının Turist Rehberi Adaylarının Kariyer Planlarına Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(2): 1408-1427.
- Yıldız Z (2011) Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5): 54-71.

- Yıldız, S. (2019). Turist rehberlerinin eylemsiz rehber olmalarında ve başka meslekleri tercihlerinde etkili faktörler üzerine bir araştırma: İstanbul İli Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 6(33), 623-633.
- Yumuk, Y., & Koçoğlu, C. M. (2020). Profesyonel turist rehberlerinin mesleki bağlılık düzeylerinin meslekten ayrılma niyetleri üzerine etkisi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(2), 189-200.
- Yürük-Bal E, Çelik H (2020) COVID-19 Salgını ile Mücadelede Hemşirenin Rolü. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 12(2): 300-304.
- Yüzbaşıoğlu, S. (2022). *İstanbul Rehberler Odasına Kayıtlı, Eylemli Turist Rehberlerinin Mesleksel İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Farkındalık ve Risklerinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zaitul, Z., Ilona, D., Novianti, N. (2022). Village-based tourism performance: Tourist satisfaction and revisit intention. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 29(2): 36-43.
- Zare-Zardini H, Soltaninejad H, Ferdosian F, Hamidieh AA, Memarpoor-Yazdi M (2020) Coronavirus disease 2019 (COVID-19) in children: prevalence, diagnosis, clinical symptoms, and treatment. *International Journal of General Medicine*, 13: 477.
- Zengin B, Gürkan Z (2007) Konaklama sektöründe kurumsal imajın önemi ve tüketici tercihlerine etkileri. *Journal of Azerbaijani Studies*, 132-157.
- Žerajić, A. (2021, June). Covid-19 effects on tourism sector and implications for tour guides profession in Serbia. In *Tourism International Scientific Conference Vrnjačka Banja-TISC*, pp. 62-77.
- Zeynel, E., & İlker, H. Ç. (2015). Mesleki motivasyonun, iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerine etkisi: akademisyenler üzerine görgül bir araştırma. *Suleyman Demirel*

University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences, 20(3), 217-248.

Zhang WR, Wang K, Yin L, Zhao WF, Xue Q, Peng M, Wang HX. (2020). Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the COVID-19 epidemic in China. *Psychotherapy And Psychosomatics*, 89(4): 242-250.

Zoralioğlu M (2020) COVID-19 tanısı ile interne edilen 30-50 yaş arası hastalarda cinsiyetin prognoz üzerine etkisi ve bunu etkileyen diğer faktörler. Tıpta Uzmanlık Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ümraniye Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul.

